

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē
Svešvalodas (angļu) skolotājs 1.-12. klasē

ANNA ĻUBIMOVA

**Angļu valodas mācību satura apguves organizācija 1. -3. klasē
iekļaujošā skolā bērniem ar kustību traucējumiem**

Diplomdarbs

Darba vadītāja

docente

Akadēmiskais

amats

Dr.paed.

Zinātniskais grāds

Iveta Kāposta

Vārds, Uzvārds

Paraksts

RĪGA 2018

Anotācija

Diplomdarba temats: „Angļu valodas mācību satura apguves organizācija 1. -3. klasēs iekļaujošā skolā bērniem ar kustību traucējumiem” .

Pētījuma mērķis ir teorētiski pamatot un praktiski pārbaudīt angļu valodas mācību satura apguves organizācijas specifiku iekļaujošā skolā bērniem ar kustību traucējumiem.

Pētījums sastāv no teorētiskās un praktiskās daļas un atspoguļo angļu valodas mācību satura apguves organizāciju jaunākajā skolas vecuma bērniem ar speciālām vajadzībām iekļaujošā skolā.

Pētījuma teorētiskajā daļā ir apkopoti un analizēti iekļaujošas izglītības jēdziens, būtība un pamatnosacījumi iekļaujoša procesa īstenošanai vispārējās izglītības iestādēs. Tāpat tika analizēti un apkopoti skolēnu ar kustību traucējumiem mācīšanas īpatnības un mācību satura apguves organizācijas specifika svešvalodas stundās 1.-3.klasē.

Darba empīriskajā daļā tiek veikts pētījums angļu valodas pedagogu mācību satura apguves organizēšanas pieredzi iekļaujošā skolā bērniem ar kustību traucējumiem noskaidrošanai. Tiek analizēti dati, kas iegūti veidojot pedagoģisku novērojumu, veicot intervijas ar skolā strādājošām skolotājām, kā arī modelējot un veidojot pedagoģiska izmēģinājuma darbību. Balstoties uz iegūtām atziņām tika izdarīti secinājumi par darba rezultātiem.

Pētījuma darbs sastāv no 62 lappusēm un 35 literatūras un informācijas avotiem trīs valodās (latviešu, krievu un angļu). Darbā ir iekļauti 13 attēli, 2 tabulas un 6 pielikumi.

Atslēga vārdi: angļu valoda, bērni ar kustību traucējumiem, bērni ar speciālām vajadzībām, iekļaujošā izglītība, mācību saturs, speciālā izglītība .

Annotation

The topic of diploma thesis is „Organization of English language content acquisition in the inclusive Primary school for children with movement disabilities”.

The aim of the research is to theoretically justify and practically test the specifics of the organization of English language content acquisition in the inclusive school for children with movement disabilities.

The thesis consists of the theoretical and practical part and reflects the organization of the English language content acquisition in the inclusive Primary school for children with movement disabilities.

The theoretical part of the research analyses and summarizes the concept, essence and basic conditions for the inclusive education in general education schools. Peculiarities of language teaching to pupils with movement disabilities and the specifics of the language content organization in Primary school are analyzed and summarized.

In the empirical part of the work, a study is conducted on the experience of English language teachers' in organizing the teaching process in an inclusive school for children with movement disabilities. The data which were collected during the observation and interviews with school teachers, as well as modelling and developing pedagogical pilot activities are analyzed. Conclusions were drawn on the results and findings of the work.

The diploma thesis consists of 62 pages and 35 references and sources of information in three languages (Latvian, English, Russian). The study consists of 13 pictures, 2 tables and 6 appendices.

Key words: Children with movement disabilities, English language content acquisition, inclusive education, Primary school, special education.

Saturs

Ievads	5
1. Iekļaujošas izglītības būtība un principi	7
1.1. Iekļaujošas skolas būtība	7
1.2. Valodas apguve jaunākajā skolas vecumā	17
1.3. Bērnu ar kustību traucējumiem mācību vides organizācija	21
2. Angļu valodas apguves procesa organizācija iekļaujošā skolā.....	31
2.1. Pētījuma metodikas apraksts.....	31
2.2. Iekļaujošās skolas X raksturojums.....	32
2.3. Angļu valodas mācību procesa organizācijas pieredze bērniem ar kustību traucējumiem 1.-3.klasē.....	33
2.3.1. Pētījuma mērķa grupas apraksts	33
2.3.2 Iekļaujošās skolas svešvalodu skolotāju pieredze darbā ar skolēniem ar kustību traucējumiem 1.-3.klasēs	36
2.3.3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība 1.-3. klasēs	43
Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts	50
Pielikumi.....	53

Ievads

Izglītības nepieciešamību visiem cilvēkiem nosaka valsts un starptautiskās regulas (UNESCO, ANO Bērnu tiesību konvencija, LR Izglītības likums) . Neskatoties uz to, pasaulē ir daudz neizglītotu cilvēku. Vienu daļu no šiem cilvēkiem veidoja arī bērni ar īpašam vai speciālām vajadzībām. Bērnu ar speciālām vajadzībām raksturo attīstības traucējums, kuru dēļ viņiem ir nepieciešami speciāli nosacījumi izglītības ieguvei. Šo bērnu izglītošanas un socializēšanas jautājumus pēta speciālās pedagogijas ietvaros.

Angļu valodas apguve agrīnās izglītības posmā ir pamats personas tālākai profesionālai un sociālajai darbībai multikulturālā Latvijā. Latvijas dalība Eiropas Savienība (ES) un multikulturālās sabiedrības izveide nosaka kompetenci vismaz 2 svešvalodās. Izmaiņas Izglītības likumā, kas paredz angļu valodas apmācību no 1. klases veido pamatu šīm atziņām.

Izglītības ieguve skolēniem ar speciālām vajadzībām ir viņu socializēšanās un iekļaušanās sabiedrībā, kā arī viņu pašrealizācijas profesionālajā darbībā, pamata nepieciešamība. Gadsimtu gaitā sabiedrības nostādnes par bērnu ar speciālām vajadzībām izglītošanu mainījās no izkļaušanās no sabiedrības un atsevišķo bērnu izglītošanas līdz izpratnei par nepieciešamību izglītot un iekļaut sabiedrībā visus bērnu neatkarīgi no viņu varēšanās. 1994. gadā UNESCO konferencē par speciālo izglītību Salamankas oficiālajā paziņojumā tika pausta atziņa par bērnu ar speciālām vajadzībām integrāciju un pieejamas izglītības visiem nodrošināšanu. (UNESCO, 1994)

WHO (World Health Organization) un Eurydice izstrādāja dzīvesprasmes, kuras nosaka nepieciešamas katram indivīdam kompetences nodrošinot personīgu attīstību un pilnveidi, veicinot savu darbaspēju un socializāciju. Viena no neatņemamajām dzīvesprasmēm mūsdienu multikulturālajā sabiedrībā ir komunikācija svešvalodā.

Balstoties uz normatīviem aktiem un likumiem Latvijā tika veidotās speciālās skolas. Speciālās izglītības pamatnostādnes nosaka Speciālās izglītības koncepcija, ko apstiprinājusi LR Izglītības un zinātnes ministrija. Atkarīgi no traucējuma tika izdalītās 8 speciālās izglītības klasifikācijas grupas.

Šī darba ietvaros tiks pētīta skolēnu grupa, kura ietver sevī bērnus ar kustību un balsta aparāta traucējumiem, angļu valodas apguves procesā sākumskolas posmā.

Pētījuma temats: Angļu valodas mācību satura apguves organizācija 1. -3. klasēs iekļaujošajā skolā bērniem ar kustību traucējumiem

Pētījuma objekts: Angļu valodas mācību process iekļaujošajā skolā

Pētījuma priekšmets: Angļu valodas apguve bērniem ar kustību traucējumiem

Pētījuma mērķis: Teorētiski pamatot un praktiski pārbaudīt angļu valodas mācību satura apguves organizācijas specifiku iekļaujošā skolā bērniem ar kustību traucējumiem.

Pētījuma uzdevumi:

1. Raksturot iekļaujošās skolas būtību un principus
2. Raksturot bērnu ar kustību traucējumiem mācīšanās īpatnības
3. Raksturot angļu valodas mācību procesu sākumskolā
4. Analizēt angļu valodas pedagogu mācību satura organizēšanas pieredzi iekļaujošā skolā

Pētīšanas metodes:

1. Literatūras analīze,
2. Dokumentu analīze,
3. Pedagoģiskie novērojumi
4. Intervija
5. Modelēšana
6. Pedagoģiska izmēģinājuma darbība

Diplomdarbs sastāv no ievada, 2 nodaļām, secinājumiem, literatūras un informācijas avotu saraksta un pielikumiem.

1.nodaļā ir analizēti iekļaujošas izglītības būtība un principi, kā arī svešvalodu apguves specifika jaunākajā skolas vecumā iekļaujošā skolā. 2.nodaļā tika analizēta angļu valodas apguves procesa organizācija iekļaujošā skolā X.

1. Iekļaujošas izglītības būtība un principi

1.1. Iekļaujošas skolas būtība

Termins iekļaušana (inclusion) parādījies pēc 1994. gada, kad UNESCO konferencē par speciālo izglītību tika prezentēts Salamankas oficiālais paziņojums. 92 valdības un 25 starptautiskas organizācijas izteica aicinājumu sniegt bērniem ar īpašajām vajadzībām līdzvērtīgas tiesības, ka citiem bērniem, iekļaujot šos bērnus visos procesos un piedāvājot iespēju saņemt izglītību vispārīzīglītojošās iestādēs. Konferencē tika pateikts, ka vispārīzīglītojošās skolas ar integrējošo orientāciju ir visefektīvākais līdzeklis, lai padarītu skolu pieejamu visiem. No šī brīža tiek piedāvāts jauns skatījums uz izglītību, arī uz speciālo izglītību. (UNESCO, 1994)

Dažādos avotos ir minēti vairāki skaidrojumi iekļaujošai izglītībai. Deivids Mītčels (David Mitchell) raksturo iekļaujošo izglītību kā skolēnu ar speciālām vajadzībām izglītošanu vispārējās izglītības iestādēs, turpretī integrāciju viņš uzskata, ka daļēju skolēnu ar speciālām vajadzībām līdzdalību skolā. (Дэвид Митчелл, 34). „Iekļaujošā izglītība nozīmē, ka vispārīzīglītojošo skolu darbs tiek organizēts tā, ka tās var piedāvāt atbilstošu apmācību visiem bērniem, arī tiem, kuriem ir kāda nespēja vai zems sasniegums mācībās” (Orska, Olutkina, 32) Mužizglītības projekta „Iekļaujošā izglītība mums apkārt” veidotāji uzskata, ka „iekļaujošās izglītības mērķis ir nodrošināt vienlīdzīgas iespējas izglītības apguvei un veicināt sociālās atstumtības riska grupu iekļaušanos izglītības sistēmā visos izglītības veidos un pakāpēs.” (Mārupes novada dome; 2) Izglītības un Zinātnes Ministrija (IZM) skaidro iekļaušanu kā procesu: „Iekļaujošā izglītība –process, kurā tiek nodrošinātas atbilstošas visu izglītojamo daudzveidīgās vajadzības, palielinot ikviena izglītojamā līdzdalības iespējas mācību procesā, kultūrā un dažādās kopienās un samazinot izslēgšanas iespējas no izglītības un izglītības ieguves procesa” (IZM; Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam; 6). Iekļaušanas process nevar notikt, uzskata Mārīte Rozenfelde, ja nenotiek visu iesaistīto personu sadarbība, jo „galvenais uzsvars iekļaujošā izglītībā ir uz skolotāju, uz izglītības iestādes kolektīva un atbalsta speciālistu komandas darbu un kopīgu problēmu risināšanu, adaptīvu un atbalstošu klases vidi un klasesbiedru iesaisti.” (M. Rozenfelde; 6)

Tātad viens no iekļaujošas izglītības nosacījumiem ir piedāvāt vienlīdzīgas iespējas visiem bērniem, balstoties uz viņu vajadzībām un nodrošināt tādu izglītību, kur būtu iespējams veicināt visu skolēnu spējas, prasmes un zināšanas. Iekļaušana notiek arī tad, ja skolēnam ir dažāda kultūra, valoda, etniskā piederība utt. Taču problēmas visvairāk rada tieši bērnu ar traucējumiem iekļaušana. Iepriekš tika minēts, ka izglītības iestādei, kura nodrošina iekļaušanu jāveido atbilstoša vide,

jānodrošina personāls un atbilstošo programmu, taču pēc vairāku autoru atziņām tas nav pietiekami, jo iekļaujošā izglītības iestāde ir iestāde, kuras mērķis un uzdevumi nodrošināt skolēniem ar speciālām vajadzībām izglītības ieguvu, paralēli sekmējot viņu iespēju patstāvīgi un neatkarīgi attīstīties, kā rezultātā tiks sasniegta viņi socializēšanās sabiedrībā un tiks nodrošināti pamati viņu pašrealizācijai. (Аксенова, Архипов, Белякова; 17). Tātad nepietiek ar tehnisko aprīkojumu un speciālistu piesaisti, jāveido vieta, kur skolēns ar speciālām vajadzībām var pilnvērtīgi veidot pašrealizāciju savu iespēju robežās un darīt to sabiedrībā ar saviem vienaudžiem. Vēl vairāk, Latvijas pētnieki papildina un raksturo iekļaujošās skolu kā skolu un vidi kura:

1. iekļauj sevī visus bērnus neatkarīgi no viņu veselības stāvokļa, piederības utt.
2. kurā ir viss nepieciešamais katra bērna izglītošanas vajadzību apmierināšana
3. kurā visi bērni jūtas piederīgi
4. kur dažādību uzlūko par priekšrocību
5. kur visi skolas dzīvē iesaistītās personas ir gatavas strādāt kopā savai un skolas attīstībai (D. Nīmante; Skola visiem,31)

Arī ārzemju pētnieki uzsver, ka iekļaujošai skolai ir savi pamatelementi, bez kurām iekļaušana nav iespējama. Amerikas pētnieces Diāna Hagere (Diane Haager) un Žanete K. Klingere (Janette K. Klinger) sava palīglīdzekli speciāliem pedagogiem „Differentiating instructions in inclusive classrooms”, balstoties uz savu pieredzi izdala vairākus iekļaujošās skolas pamatelementus. (sk. 1.attēlu)

1.attēls. Iekļaujošās skolas pamatelementi. D. Haager, J.K. Klinger (2005)

Viņi uzskata, ka iekļaujošā skolā par pamatu ir tās **vide**. Sadarbība notiek visos līmeņos un katru dienu. Pedagogiem, administrācijai un skolas personālam jāstrādā kopīgo mērķu sasniegšanai, nodrošinot atbalstu un palīdzību viens otram un skolēniem.

Tāpat skolai jābūt **kopienai**, kurā iekļauj sevī visus dalībniekus un nodrošina viņu līdzdalību skolas notiekošos procesos. Kopienas dalībnieki pieņem un atbalsta dažādību. Iekļaujošā skolā dažādība tiek atzīta par priekšrocību. Iekļaujošā skolā viss skolas personāls un ar skolu saistīti cilvēki (vecāki, skolēni u.c.) sadala pūles un saistības. Iekļaušana nevar notikt, ja visiem, kas ir iesaistīti nav kopīgas vīzijas.

Dažādība ir atzīta par skolas vides noteicošu faktoru. Dažādas skolēnu kultūra, valoda, etniskas sāknas, iespējas u vajadzības tiek pieņemti un ir uzskatīti par bagātību. Tāpat tiek atzīts, ka skolotājs, strādājot iekļaujošā izglītības iestādē ir veiksmīgāks, jo viņam jāpielieto dažādas mācību metodes, formas un veidus, lai apmierināt dažādu skolēnu vajadzības.

Skolas struktūru jāveido atbilstoši visu skolēnu vajadzībām. Skolas vadība nodrošina atbalstu dažādām skolēnu vajadzībām. Pedagogi plāno savu darbību, balstoties uz skolēnu iespējām. Skolas atbalsta personāls pielāgojas dažādu funkciju izpildei. Ir nepieciešams mehānisms darbību pārraudzīšanai un vērtēšanai, kurš sniedz iespēju paredzēt problēmas un nodrošināt to atbilstošu risināšanu.

Skolas vadība ir atslēga pārmaiņām un visa procesa dzinējspēks. Vadība ievieš nepieciešamas korekcijas kopienas darbībā un nodrošina uz iekļaujošas izglītības vērtībām orientētu skolas vidi.

Pakalpojumu klāsts. Visi skolēni var un viņiem ir jābūtu. Lēmumi par to kādas metodes jālieto, lai veicinātu skolēnu mācīšana un mācīšanās ir jābūt pieņemtiem uz individuāla pamata. Programmām jābūt izstrādātām, balstoties uz skolēnu vajadzībām. Tāpat jābūt atbilstošam tehniskam aprīkojumam. Iekļaušana ir balstīta uz sniegtajām iespējām mācīties kopā ar visiem. Ir svarīgi veidot iespējas skolēniem ar vajadzībām mācīties kopā ar vienaudžiem. Ir svarīga vecāku iesaiste, kura balstās uz savstarpēju cieņu. Vecāki pēc iespējas vairāk ir iesaistīti skolas procesos un ir atbalsts gan bērniem, gan skolotājām. Tāpat skolotājs ir vecāku atbalsts un partneris.

Ir svarīgi veidot **atbalstošu klasi**, kur skolēni savstarpēji atkarīgi no palīdzības viens otram. Ir nepieciešama visu skolēnu iesaiste neatkarīgi no iespējām. (D. Haager, J.K. Klinger; 10-21)

Var secināt, ka iekļaujoša skola tiek veidota kā kopiena, kur visi iesaistās procesā. Galvenais nosacījums ir līdzdalība un atbalsts. Autores liek uzsvāru, ka iekļaušana notiek ar apzinātām

pārmaiņām skolas vidē, sākot no apkalpojošā personāla, beidzot ar bērniem un apkārt esošiem cilvēkiem skolā.

Devids Mitčels uzsver, ka būtiskākais iekļaušanas procesā nav iekļaut izglītojamo ar speciālām vajadzībām vispārīgā skolā, bet gan radīt tādas speciālus apstākļus, kuri iekļauj sevī adaptīvo mācību plānu, mācību metodikas, kā arī modificētus vērtēšanas kritērijus un pieejamu izglītību.

Pēc Mitčela iekļaujoša izglītība ir realizēta, ja izglītojamie ar speciālām vajadzībām apgūst zināšanas, notiek viņu sociālā attīstība un pašvērtējuma palielināšanās. Citi izglītojami, tajā pašā brīdī, mācās pieņemt un novērtēt sabiedrības daudzveidību, apgūst sociālā taisnīguma un vienlīdzības principus. Tāpat ir svarīgi, ka izglītojami ar speciālām vajadzībām iegūst izglītību kopā ar vienaudžiem un nav izslēgti no sabiedrības. Savā grāmatā „What really works in special and inclusive education” Mitčels skaidro iekļaujošās skolas „formulu” (sk.2.attēlu):

$$\mathbf{II = R+S+5P+A+Ri+V}$$

2.attēls. Iekļaujošas skolas formula. (pēc Devida Mitčela; 2011)

1. **II** -iekļaujoša izglītība,
1. **R** –redzējums. Nepieciešama gatavība darboties atbilstoši iekļaujošas izglītības principiem.
2. **S** –skola ir vieta, kur izglītojamie ar speciālām vajadzībām mācās kopā ar citiem skolēniem nelielās grupās, galvenais nosacījums -segregācijas nepieļaušana. Ir iespējama grupu dažādošana.
3. **P** –pielāgota mācību programma. Vienota mācību programma, kura ir pieejama visiem skolēniem. Ja programma nav pieejama, tiek veidoti speciālās izglītības iespējas. Diferenciācija un individualizācija ir neatņemamas sastāvdaļas. Atkarībā no traucējuma, tiek veidotas mācību satura un mācību līdzekļu alternatīvas – modifikācija, aizvietošana, izslēgšana un kompensācija.
4. **P** –pielāgota vērtēšana. Nedrīkst vērtēt pēc normām. Vērtējums kā mācību satura un metožu adaptācijas līdzeklis. Ja vērtējums izglītojamiem ar speciālām vajadzībām ir zems, jāpilnveido pasniegšanas metodika. Vērtēšana nodrošina atgriezenisko saikni un norāda uz to, kas ir vai nav apgūts. Vērtēšanas procesā jāievēro traucējuma raksturs. Vērtēšanās rezultātā ir jāizstrādā individuālais plāns (IP). IP izstrādes procesā tiek

iesaistīti gan skolas personāls, gan izglītojama vecāki. IP ir kā palīglīdzeklis pedagogam.

5. **P** –pielāgota mācīšana. Iekļaujoša izglītība nav iespējama bez pedagoga, kurš to nodrošina. Pedagogam nepārtraukti jāpilnveido mācīšanas stilu, jāievēro dažādību klasē, jābūt autoritātei. Pedagogs fokusē uzmanību uz pedagoģiskā procesa organizāciju un vadību un ir prasīgs. Viņš motivē skolēnus darbībai un vairo viņu ticību saviem spēkiem. Pedagogs veido sadarbību ar skolas personālu savas efektivitātes paaugstināšanai. Pedagogs piesaista izglītojamo uzmanību un iesaista viņus procesā.
6. **P** –pieņemšana, kura notiek visos izglītības iestādes līmeņos. Visi pieņem izglītojamos ar speciālām vajadzībām un sekmē viņu iekļaušanos.
7. **P** –pieejamība. Pieejama izglītības iestāde, tās telpas. It īpaši tas skar izglītojamos ar kustību traucējumiem. Ir nepieciešamība nodrošināt piebrauktuves, liftus, tualetes, klases. Tāpat prakse liecina, ka dažiem skolēniem ir nepieciešama atbalsta personāla pieejamība.
8. **A** –atbalsts. Atbalstu nodrošina speciālistu komanda: pedagogs, speciālās izglītības koordinators, ārsti un citi speciālisti(psihologs, sociālais pedagogs, fizioterapeits, logopēds), pedagoga palīgs. Šāda atbalsta speciālistu komanda var būt dažāda, atkarība no pieejamiem resursiem. Visas komandas dalībnieki strādā vienoti kopīgā mērķa sasniegšanai.
9. **Ri** –resursi. Atkarībā no traucējuma ir nepieciešams, lai izglītības iestāde būtu nodrošināta ar nepieciešamiem resursiem.
10. **V** –vadība. Visu iepriekšminēto komponentu efektīvai darbībai ir nepieciešama vadība visos līmeņos- gan valstiskā, reģionālā, pašvaldībās, kā arī skolas vadības un pedagogu vidū. Visi vadības dalībnieki piedalās iekļaujošas izglītības kultūras attīstībā. (http://center-prof38.ru/sites/default/files/one_click/mitchel_tehnologii.pdf; skatīts 16.12.2017, 31.-47.lpp.)

Iekļaušanas process ietver sevī dažādu būtiskus nosacījumus, kuru izpilde sniegs skolēniem ar speciālām vajadzībām iespēju socializēties sabiedrībā, iegūt pieejamu izglītību vienaudžu vidū un veidot sevi kā patstāvīgu, vispusīgi attīstītu personību savu iespēju robežās. Izglītības iestādei jārada nepieciešamu atbalstu un pieejamību, visam personālam nodrošināt izglītību pieejamu visiem. Neskatoties uz iepriekšminēto, nevar aizmirst, ka iekļaušana ir sarežģīts process un katram

skolēnam ar speciālām vajadzībām tas norit atšķirīgi un kā pamats tiek ņemts viņu primārais traucējums.

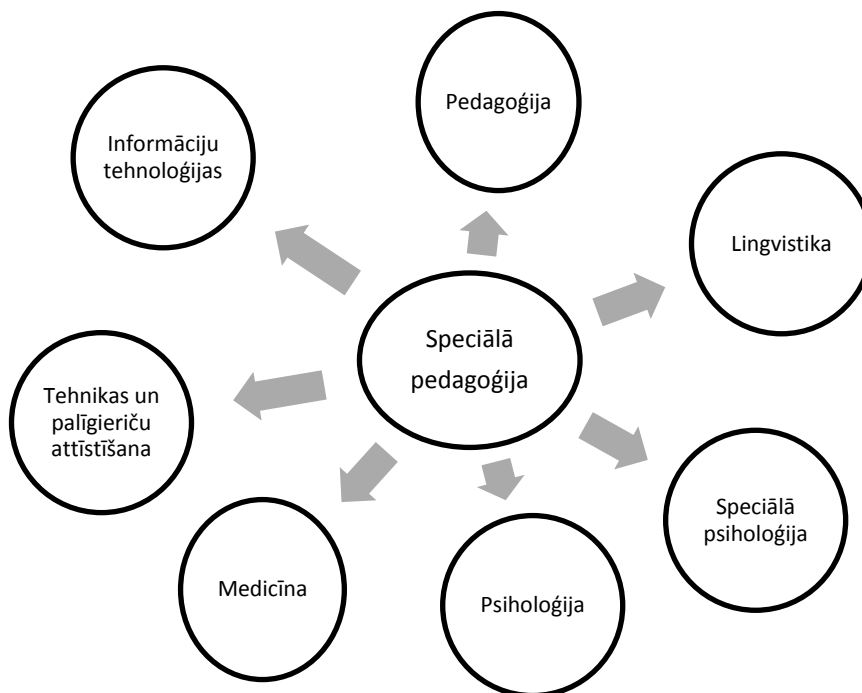
Jau vairākus gadus akcentu bērnu ar speciālām vajadzībām izglītībā liek uz viņu potenciāla izpēti, nevis diagnozi. Katram bērnam neatkarīgi no diagnozes ir resursi, kurus prasmīga pedagoga un atbalsta personāla darbība palīdz realizēt. Svarīgi izzināt katra bērna dotības un palīdzēt katram sasniegt to izglītības līmeni, kas atbilst viņa spējām. (Projekts „Iekļaujošie gadījumi”;

Tāpat ANO konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām 24. pantā ir noteikts, ka personām ir invaliditāti jāsniedz iespējas „visu mūžu gūt izglītību ar mērķi: a) pilnībā attīstīt cilvēka potenciālu, kā arī pašcieņu un savas vērtības apzināšanos un nostiprināt cieņu pret cilvēktiesībām, pamatbrīvībām un cilvēku dažādību; b) attīstīt personu ar invaliditāti personību, talantus un radošo garu, kā arī viņu garīgās un fiziskās spējas, pilnībā izmantojot to potenciālu; c) dot personām ar invaliditāti iespēju efektīvi piedalīties brīvas sabiedrības dzīvē”. (ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām; 13.12.2006; 24. pants; http://www.vdeavk.gov.lv/wp-content/uploads/2014/10/konvencija_par_personu_ar_invaliditati_tiesibam.pdf; skatīts 26.12.2017) Tātad bērniem ar invaliditāti (speciālām vajadzībām) ir tādas pašas tiesības, vienīga atšķirība ir veids kādā viņi saņem tiesību izpildi.

Veidus kā nodrošināt skolēnu ar speciālām vajadzībām nosaka speciālā pedagogija, kas pēta „bērnu ar attīstības traucējumiem attīstības likumsakarības, korekcijas paņēmieni izstrādi un realizāciju” (Tūbele, Šteinberga; 9). Visbiežāk traucējumi bērniem parādās jau no piedzimšanās un var turpināties līdz mūža beigām, tādējādi radot nepieciešamību skatīt speciālo izglītību kā mūžizglītību. Pirmsākumi ir rodami pirmsskolā, tad turpinājums ir vispārējā un profesionālā vai augstākā izglītībā. Izglītība nebeidzās līdz ar atestāta vai diploma iegūšanu arī bērniem ar speciālām vajadzībām. Visas dzīves garumā ir nepieciešamība radīt nosacījumus pielāgošanai strauji mainīgiem dzīves apstākļiem un sniegt personām ar ierobežotām veselības iespējām nepieciešamo prasmju un zināšanu arguvi. (Аксенова, Архипов, Белякова;6).

Speciālā pedagogija tiek skatīta kopveselumā ar citām zinātnēm. Par pamatu tam ir bērnu attīstības traucējumu dažādība. Atkarībā no traucējuma rakstura tas var būt novērsts pilnībā vai tikai koriģējams. (Tūbele, Šteinberga, Freimanis). Ņemot vērā, ka vairāki attīstības traucējumi ir balstīti uz fiziskās un psihiskās veselības traucējumiem, speciālās izglītības pedagogiem ir nepārtraukta sadarbība tiek veidota ar dažādu nozaru speciālistiem. Tas nodrošina bērna ar speciālām vajadzībām izglītošanu kopveselumā: sniedzot viņam izglītību, nepieciešamo atbalstu atkarīgi no traucējuma, veidojot traucējuma iespējamo korekciju un veicina sagatavošanu darba dzīvei. Tāpat ir

nepieciešams apzināties, ka speciālās pedagoģijas skatījumā veselība nāk pirmā, izglītība otrā. Bērniem ar speciālām vajadzībām biežāk nekā citiem bērniem ir mācīšanās grūtības, kuru cēlonis ir viņu traucējums. Kvalitatīvās izglītības nodrošināšanai uzsvars ir uz visām skolēna vajadzībām. Nav iespējams sniegt kvalitatīvu izglītību, ja netiek ievēroti skolēna veselības problēmas. Uzsākot darbu ar skolēnu ar speciālām vajadzībām skola uzsāk darbu ar dažādām veselības, korekcijas, IT iestādēm un profesionāliem, kas sniedz skolai papildus atbalstu darbā ar skolēnu. (Tūbele, Šteinberga; 9) (sk. 3.attēlu)

3. attēls. Speciālās pedagoģijas saikne ar citām zinātnēm. (Tūbele, Šteinberga; 2004)

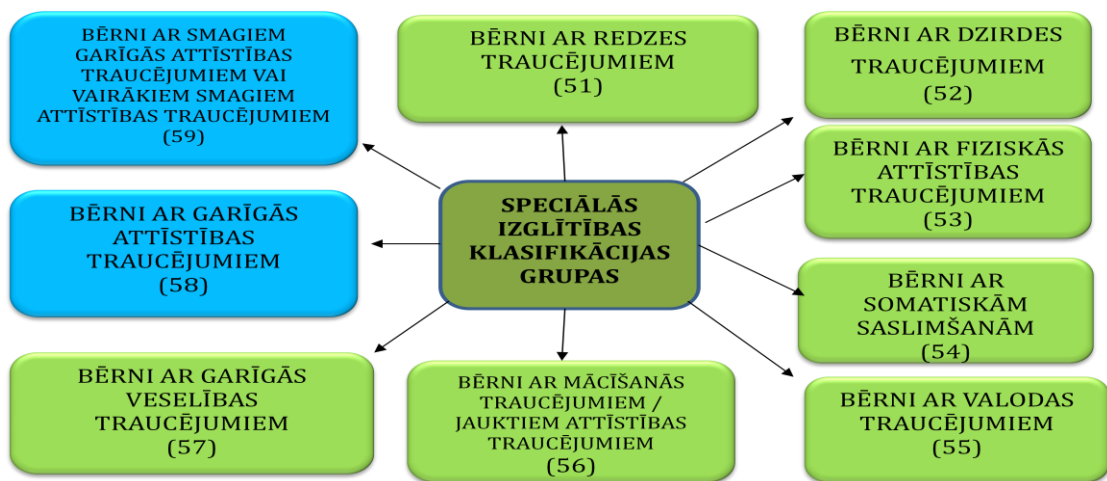
Latvijas likumdošanā, runājot par bērnu ar īpašajām vajadzībām izglītošanu, lieto terminu speciālā izglītība, kurš sevī ietver „personām ar speciālām vajadzībām un veselības traucējumiem vai arī speciālām vajadzībām vai veselības traucējumiem adaptēta vispārējā un profesionālā izglītība” (Izglītības likums. 1.panta 24.apakšpunkts). Izglītības likumā ir noteikts, ka tiesības iegūt izglītību ir visām Latvijā dzīvojošām personām „neatkarīgi no mantiskā un sociālā stāvokļa, rases, tautības, etniskās piederības, dzimuma, reliģiskās un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, nodarbošanās un dzīvesvietas.” (Izglītības likums; 29.10.1998; 3. panta 1.apakšpunkts; <https://likumi.lv/doc.php?id=50759>); Turpat 42.pantā ir noteikts, ka „persona ar speciālām vajadzībām var iegūt speciālo izglītību izglītības iestādē, ja tai šajā iestādē ir nodrošinātas iespējas iegūt veselības stāvoklim un attīstības traucējuma raksturam atbilstošu izglītību.” (Izglītības likums;

29.10.1998; 42. pants; <https://likumi.lv/doc.php?id=50759>;)Latvijas Vispārējā izglītības likuma skatījumā speciālās vajadzības ir „nepieciešamība saņemt tāda veida atbalstu un rehabilitāciju, kas rada iespēju izglītojamajam apgūt izglītības programmu, ņemot vērā viņa veselības stāvokli, spējas un attīstības līmeni” (Vispārējās izglītības likums. 10.06.1999; 1. panta 14.apakšpunkts; <https://likumi.lv/doc.php?id=20243>). Ņemot vērā visu iepriekšminēto, jau „ar 20.gs. 90.gadu beigām Latvijā speciālo izglītību var iegūt speciālās izglītības iestādēs (daļēji nošķirtā vidē), vispārējo izglītības iestāžu speciālajās klasēs (integratīvajā vidē) vai vispārējās izglītības klasēs, kur tiek īstenota speciālās izglītības programma (iekļaujošajā vidē). „ (M.Rozenfelde; 7).

Runājot par speciālās izglītības iegūšanās vietām pasaulē, arī Latvijā, nav vienota skatījuma, kura no izglītības iestādēm ir labākā bērnam ar speciālām vajadzībām. Balstoties uz likumiem Latvijā uz doto brīdi ir noteiktas konkrētās prasības izglītības iestādēm, kuras pieņem bērnus ar speciālām vajadzībām. Speciālo izglītību atbilstoši LR Vispārējās izglītības likumam 59.pantam Latvijā var iegūt:

1. Valsts speciālās izglītības skolas
2. Pašvaldību speciālās izglītības iestādes (internātskolas, attīstības vai rehabilitācijas centri)
3. Privātās speciālās izglītības iestādes
4. Vispārējās izglītības iestādes, kurās ir atvērtās speciālās izglītības klases
5. Vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iestādes, kurās integrē izglītojamus ar speciālām vajadzībām (Vispārējās izglītības likums. 10.06.1999; 59.pants; <https://likumi.lv/doc.php?id=20243>).

Tātad var secināt, ka iekļaušana process Latvijas izglītības sistēmā tiek norisināts daļēji. Par iemeslu tam, var būt, ka uz doto brīdi Latvijā speciālās izglītības darbs tiek organizēts atbilstoši deviņām bērnu ar speciālām vajadzībām grupām un katrai grupai ir savas speciālās vajadzības. (Vispārējās izglītības likums. 10.06.1999; 50.panta 2.-10. punkti; <https://likumi.lv/doc.php?id=20243>)(sk.4. attēlu)

4.attēls. Speciālās izglītības mērķgrupas un atbilstošās speciālās izglītības programmas.

(Vispārējās izglītības likums, 50.panta 2.-10 punkti)

Vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iestādes var integrēt izglītojamos ar speciālajām vajadzībām, ja tam ir atbilstošs Ministru kabineta (MK) nodrošinājums. (MK 710. noteikumi; Noteikumi par vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iestāžu nodrošinājumu atbilstoši izglītojamo speciālajām vajadzībām; 16.10.2012. 1. un 2. pielikumi; <https://likumi.lv/doc.php?id=252163>) Izglītības iestādes pienākums ir nodrošināt atbilstoši izglītojamo vajadzībām speciālās izglītības programmu, telpu aprīkojumu, atbalsta pasākumus un papildus pedagoģisko un atbalsta personālu. Uzņemšana izglītības iestādēs notiek pamatojoties uz pedagoģiski medicīniskās komisijas (turpmāk- VPMK) atzinumu. (MK noteikumi nr.591; Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi; 16 pants; 13.10.2015. <https://likumi.lv/ta/id/277597-kartiba-kada-izglitojamie-tiek-uznemti-visparejas-izglitibas-iestades-un-specialajas-pirmsskolas-izglitibas-grupas>) Var secināt, ka galvenais pamatnosacījums Latvijas speciālās izglītības jomā un iekļaušanās procesā ir atbilstošās vides izveide un kvalificēta pedagogu un atbalsta personāla līdzdarbība.

Nodrošinot izglītības ieguvu izglītojamajiem ar kustību traucējumiem vispirms ir jānodrošina viņu veselības stāvoklim piemērotus apstākļus un atbalsta personālu. Pamatojoties uz MK noteikumiem nr.710 izglītības iestādēm, kas nodrošina speciālās izglītības programmu izglītojamajiem ar fiziskās attīstības traucējumiem ir nepieciešams mācību un citu izglītības iestādes telpu (teritorijas) aprīkojums, atbalsta pasākumi un papildus pedagoģiskais un atbalsta personāls. (MK 710. noteikumi; Noteikumi par vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības

iestāžu nodrošinājumu atbilstoši izglītojamo speciālajām vajadzībām; 16.10.2012. 1. un 2. pielikumi; <https://likumi.lv/doc.php?id=252163>)

Uzņemšana izglītības iestādes notiek pamatojoties uz VPMK atzinumu, kurā norādīta ieteicama izglītības programma un atbalsta pasākumi. Tāpat noteikumi nosaka izglītojamo ar fiziskās attīstības traucējumiem skaitu vienā klasē un tas nevar pārsniegt 16 izglītojamie speciālajā izglītības iestādē un ne vairāk ka 3 izglītojamie vispārējās vidējās izglītības iestādēs. MK noteikumi nr.591; Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi; 16 pants, 3. apakšpunkts; 17. pants, 1. apakšpunkts; 13.10.2015. <https://likumi.lv/ta/id/277597-kartiba-kada-izglitojamie-tiek-uznemti-visparejas-izglitibas-iestades-un-specialajas-pirmsskolas-izglitibas-grupas>) (sk.1.tabulu)

1. tabula. Nodrošinājums speciālās izglītības programmas īstenošanai

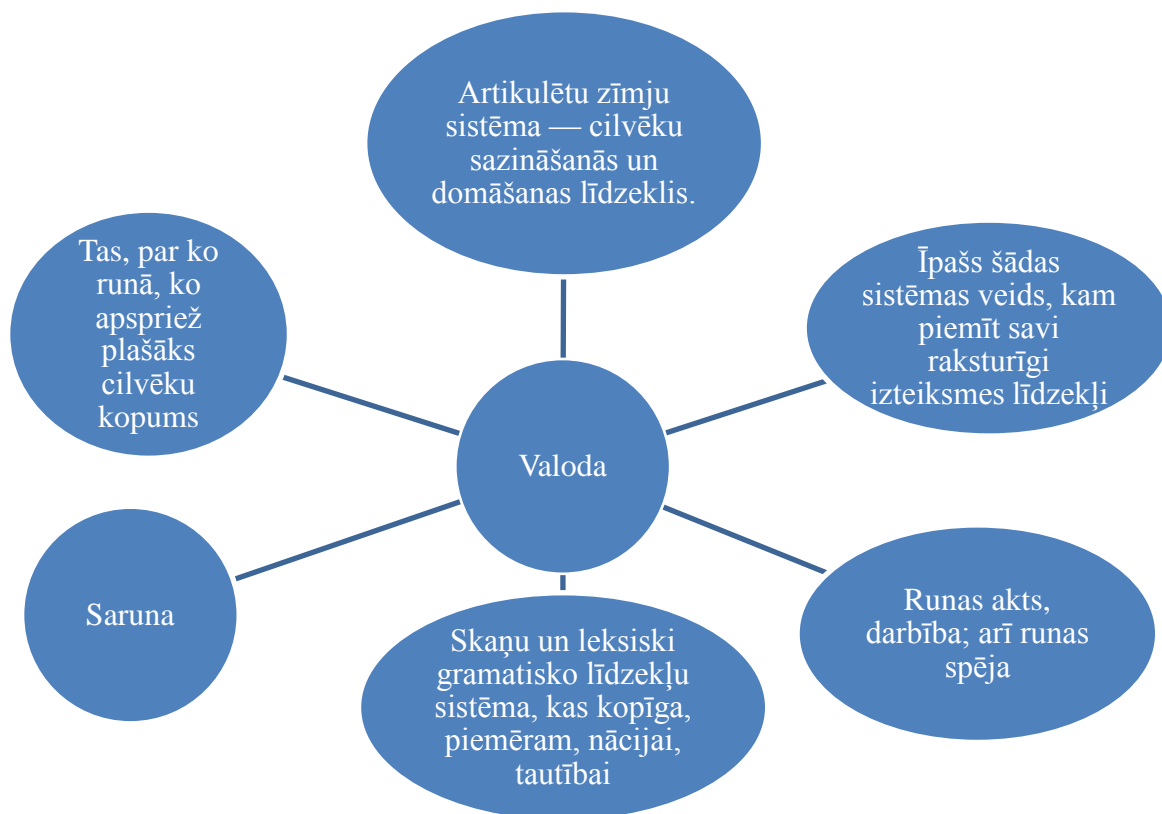
Speciālās programmas nosaukums	Nodrošinājums		
	Mācību un citu izglītības iestādes telpu (teritorijas) aprīkojums	Atbalsta pasākumi	Papildus pedagoģiskais un atbalsta personāls
Izglītojamie ar fiziskās attīstības traucējumiem	Inženiertehniskā piemērotība: uzbrauktuves, lifti, pielāgotas durvis, tualetes, dušas telpas izglītojamiem invalīdu ratiņos. Braucamie ratiņi un citas pārvietošanās palīgierīces. Palīgierīces un speciāli rakstāmpiederumi, rīki skolēnu ēdināšanai. Individuālās tāfeles, kas piestiprināmas braucamiem ratiņiem. Vēlams dators, ja izglītojamajam traucēta roku darbība Rehabilitācijas un ārstniecisko procedūru veikšanai nepieciešamais aprīkojums (atbilstoši izglītojamā funkcionālo traucējumu veidam un smaguma pakāpei)	Rehabilitācijas nodarbības	Fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsts. Pedagoga palīgs un (vai) skolotāja palīgs (atkarībā no izglītojamā veselības stāvokļa un attīstības līmeņa) Sociālais pedagogs

Var secināt, ka skolēnu ar kustību traucējumiem iekļaušanai ir nepieciešama speciālās vides organizācija, kur tiktu apmierināti viņu primārās vajadzības un tiktu sniegts nepieciešamais atbalstgan tehniskais, gan personāla. Izmantojot dažādus resursus un nodrošinot viņiem pieejamību

izglītības saņemšanai, pedagogi un skolas personāls, var sekmēt viņu iekļaušanos sabiedrībā, strādājot vienoti visos mācību procesa organizācijas līmeņos.

1.2. Valodas apguve jaunākajā skolas vecumā

Valoda ir cilvēkam raksturīga iezīme. Spēja lietot valodu atšķir mūs no dzīvniekiem. Lietojot valodu cilvēks var komunicēt, izteikt savas domas un emocijas, mācīties, kā arī uzkrāt pieredzi un nodot to citiem. Pasaulē nav vienota valodas definējuma. Taču var izdalīt valodai piemītošas iezīmes. Valoda ir sistēma, kurai piemīt savu zīmju un artikulēto skaņu kopums, arī izteiksmes līdzekļi. Atkarībā no tā, kādai tautai valoda pieder, tai varbūt atšķirīgas skaņu un leksiski gramatisko līdzekļu sistēma. (<http://www.tezaurs.lv/#/sv/valoda>) (sk. 5.attēls)

5.attēls. *Valoda*. (pēc Liliyas Jurgītes) Tezaurs. (<http://www.tezaurs.lv/#/sv/valoda>)

Valodai ir liela nozīme bērna pasaules veidošanas procesā. Saņemot informāciju no apkārtējās pasaules, bērns to apstrādā un rezultātā apgūst valodu un veido izpratni par to. (E. Hoff, 14) (sk.6.attēlu)

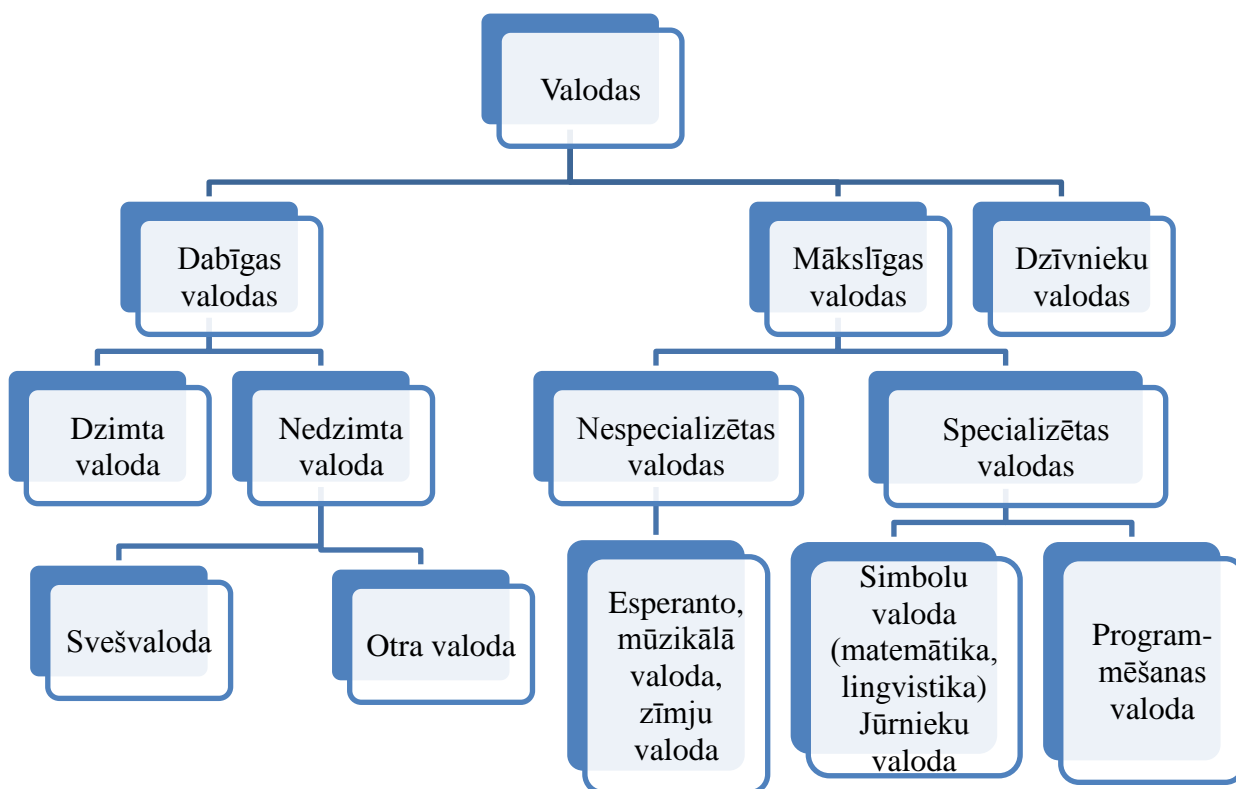
6.attēls. Valodas mācīšanas spēja. (E. Hoff)

Bērns, kas mācās valodu iegūst spēju atpazīt un reproducēt skaņu kopas, veidojot no tām vārdus un no vārdiem veido teikumus. Pakāpeniski bērns mācās mutisko un rakstisko valodu un ar to izsaka savas domas. Ja bērnam ir traucējums, tad informācijas apstrāde notiek daļēji un kā rezultāta valodas apguve notiek lēni. Valodas apguve notiek vairākos līmeņos:

1. skaņu apguve (fonoloģija)
2. vārdu krājuma apguve (leksika)
3. valodas struktūras apguve (gramatika)
4. valoda kā komunikācijas līdzeklis (sociolingvistika) (E.Hoff; 7)

Izdala vairākas valodas veidus:

1. Dabiskās valodas. Dabiskās valodas ir tās, kurus cilvēks lieto dabiski, savā ikdienā. Pie šīm valodām pieder dzimtā vai, tā saucama, mātes valoda un nedzimtās valodas. Nedzimtās valodas veido otrā valoda un svešvaloda. Atšķirība starp otro valodu un svešvalodu ir tāda, ka otro valodu cilvēks apgūst atrodoties vidē, kur valodu lieto vienlaikus ar dzimto valodu. Piemēram, kā mazākumtautību skolēni apgūst latviešu valodu vienlaikus ar krievu vai citu dzimto valodu. Svešvalodu, turpretī, apgūst ārpus sociālās vides, mākslīgi radītos apstākļos (stundu laikā, apmeklējot nodarbības) un valodas mācīšana notiek, kur skolotājs, kam ir lielākā pieredze valodas lietošanā nodod to skolēnam, kuram nav vai ir daļēja pieredze.
2. Mākslīgās valodas. Mākslīgās valodas veido nespécializētas un specializētas valodas. Nespécializētās valodas veido mūzikas, zīmju valodas vai esperanto. Specializētas valodas veido simboliskās valodas (piem. matemātikas) un mašīnas valoda (programmēšana)
3. Dzīvnieku valodas. (pēc Gaļskovas; 4.lpp.) (sk.7.attēlu)

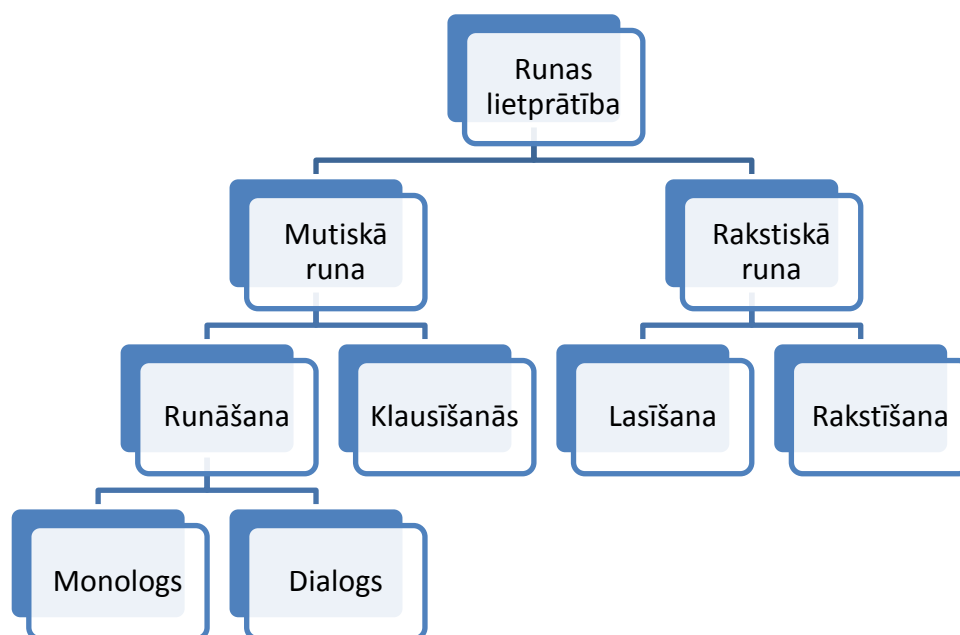

7. attēls. Valodu veidi. (pēc Gaļskovas; 2003)

Tā kā svešvalodu apgūst ārpus sociālās vides, kur valodu izmanto, ir nepieciešams modelēt reālas saziņas situācijas. Sākumskolā modelēšanai izmanto dažādus mācīšanas un mācīšanās līdzekļus. Pastāv pamatlīdzekļi, palīglīdzekļi un papildus līdzekļi

Pamatlīdzekļi ir svešvalodas programma, mācību grāmata, skolotāja grāmata, darba burtnīcīte visi veido svešvalodas mācību-metodisko komplektu. Palīglīdzekļus veido video un audio ieraksti, kā arī vizuālie līdzekļi. Parasti komplektā ar grāmatām un darba burtnīcu ir kartītes un audio diski, taču internetā ir iespējams atrast arī daudzus videomateriālus. Papildus līdzekļi mācīšanās procesā var būt vārdnīcas, bērnu žurnāli, grāmatas, filmas, kā arī interneta izmantošana. Papildus līdzekļi pedagogam var būt metodiskā un pedagogiski – psiholoģiskā literatūra, grāmatas par svešvalodu un svešvalodā, rokasgrāmatas, raidījumi, avīzes un žurnāli. (Gaļskova, Nikitenko; 150)

Mācīšanas un mācīšanās līdzekļu uzdevums ir veicināt svešvalodas lietpratību gan stundā, gan ārpus tās, nodrošināt mācību programmā uzstādīto mērķa izpildi un sniegt skolotājam resursus nepieciešamus svešvalodas aktivitātes nodrošināšanai sākumskolā. Līdzekļu izmantošana atkarīga no konkrētās runas lietpratības pilnveides stundā un izvēlētajām metodēm. (sk. 8.attēlu).

8.attēls. Runas lietpratība (pēc Gaļskovas, Nikitenko; 2005)

Pastāv 4 runas lietpratības-runāšana, klausīšanās, lasīšana un rakstīšana. Runāšana un rakstīšana ir runas aktīvi veidi, jo tiek lietotās domu izpaušmei un veido domu produktu-tekstu. Tāpat šīm runas veidiem ir sava specifika, jo runāšana pieder pie mutiskās runas, rakstīšana pie rakstiskās runas. Klausīšanas un lasīšana ir reproduktīvi runas veidi. Tās izmanto citu domu atspoguļošanai un saprašānai un produkts ir slēdziens. Lasīšana nav atkarīga no laika un to var atkārtot. Tāpat kā runāšana, klausīšanās ir mutiskā runa. Lasīšana ir rakstiskā runa. (pēc Gaļskovas, Nikitenko; 42.-43)

Atkarībā no tā, kāds stundai ir mērķis un uzdevumi tiek nodrošināta svešvalodas apguves metodika. Process ir divpusīgs: skolotājs organizē, bet skolēns īsteno:

4. iepazīšanos. Skolotājs veido demonstrējumu un paskaidrojumu, skolēns uztver, vēro, domā. Tiek izmantotās kartītes, darbs ar grāmatu, audioieraksts, videoieraksts, tulkojums.
5. trenēšanos. Skolotājs organizē valodas un runas līdzekļu izmantošanu. Tiek izmantotās spēles, dziesmas, ieraksta klausīšanās un atkārtošana, darbs ar burtnīcu, darba lapas.
6. pielietošanu. Skolotājs organizē satura pielietošanu runājot, klausoties, lasot un rakstot. Tiek izmantotās darbs ar tekstu, radošo uzdevumu izpilde, monologa un dialoga sastādīšana, dzirdētas informācijas apstrāde.

Katrai no aprakstītām metodēm tiek nodrošināta kontrole, kura sevī iekļauj korekciju skolēnu darbībai un to novērtēšanu. Atkarība no metodes izvēles, darbs var būt organizēts individuāli, pāros vai grupās. (Gaļskova, Nikitenko;81.-82).

Angļu valodas mācību līdzekļi ir balstīti uz mācību programmas obligāto saturu. Obligātais mācību saturs angļu valodā no 1. līdz 3. klasei sastāv no tematiem, kas ir saistīti ar bērna pieredzi: ģimene, draugi, ēdiens, rotaļlietas, dzīvnieki, svētki, hobiji, apģērbs. Ar katru gadu apjoms palielinās. (VISC. Angļu valoda 1.–6.klasei. Pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs; http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamkolai/anval_1_6.pdf) (sk.1 pielikumu).

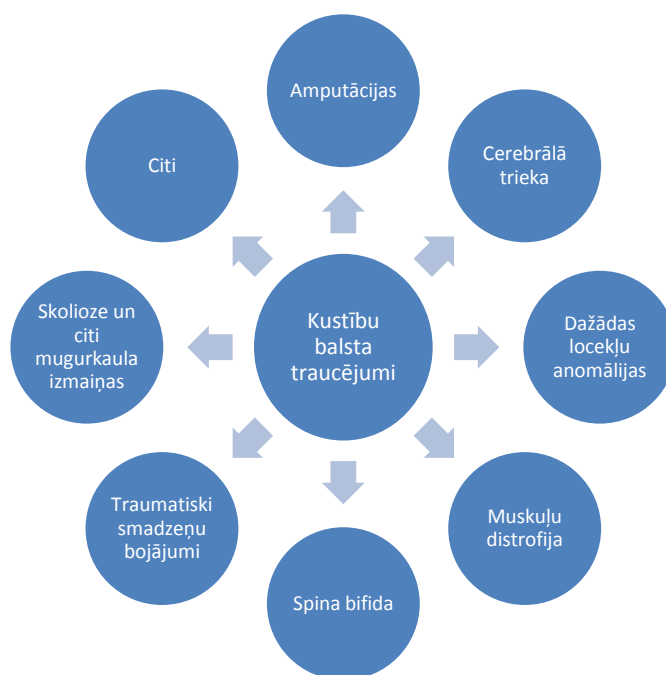
Katras tēmas apguve notiek vairākos parametros:

1. Vocabulary. Jauno vārdu mācīšanas dažādos tematos
2. Grammar. Gramatiskie noteikumi un valodas lietojums
3. Skills. Valodas prasmju apguve: lasīšana, rakstīšana un klausīšanas
4. Phonics. Skaņu mācīšana
5. Values and attitudes. Saziņas kultūra, pozitīvas attieksmes pret valodu un citiem cilvēkiem izveide, kultūras parādību izpēte un izpratnes veidošana.

Organizējot procesu jaunākajā sākumskolas posmā ir jāveido visu parametru ievērošanu, jo tas veido pamatu tālākai valodas apguvei.

1.3. Bērnu ar kustību traucējumiem mācību vides organizācija

Bērni ar kustību traucējumiem ir tāda skolēnu ar speciālām vajadzībām grupa, kuriem viņu „fiziskais stāvoklis rada kaut kāda veida fiziska rakstura problēmas, galvenokārt, saistītas ar pārvietošanos vai citiem fiziskiem ierobežojumiem.” (D. Nīmante. Skola visiem; 94.lpp.) Bērniem ar kustību traucējumiem ir nespēja daļēji vai pilnībā piedalīties dzīves notikumos. Taču tas nenozīmē, ka bērns nav spējīgs mācīties. Šādu skolēnu mācīšana prasa no pedagogiem un atbalsta personāla zināmu atbildību, kas sekmētu mācība satura apguves adaptāciju skolēnu vajadzībām un nodrošinātu viņu personības kodola stiprināšanu un veselības stāvokļa uzlabošanu. Ir nepieciešama iekļaušana un adaptēta mācību vide. (Anastasiow; 517) Kustību traucējumus var sadalīt iedzimtos un iegūtos traucējumos. (Tūbele. Šteinberga) (sk.9.attēlu)

9.attēls. Kustību balsta traucējumu veidi. (D. Nīmante; Skola visiem,2002)

Traucējums būtiski ietekmē bērna individuālo attīstību, arī izglītošanos un socializēšanos, jo tām ir nepieciešami speciāli nosacījumi. Bērna fiziska attīstības traucējuma raksturs ietekmē visu viņa izziņas darbības attīstību un gala rezultātu. Pēc traucējuma novēršanas daži bērni var sekmīgi mācīties bez atbalsta personāla atbalsta, citiem tas nepieciešams tikai sākumposmā, bet daudziem nepieciešama speciāli organizēta mācīšana un audzināšana līdz viņu izglītošanas beigām. (Freimanis, 9)

Izglītojamie ar fiziskās attīstības traucējumiem valsts pamatizglītības standartu apgūst pilnībā un var kārtot valsts pārbaudījumus. Viņiem tiek dots papildus laiks un ir iespēja izmantot atbalsta pasākumus, kurus viņi izmantoja izglītības programmas apguves laikā un ir atbilstoši viņu traucējumam. (MK noteikumi Nr.1510; Valsts pārbaudījumu norises kārtība; 17.12.2013; 13.-14.punkti; <https://likumi.lv/doc.php?id=263462>) Attiecībā uz vidējās izglītības ieguvu vairākos normatīvajos dokumentos ir minēta iespēja veidot speciālās vidējās izglītības programmas izglītojamiem ar fiziskās attīstības traucējumiem (Izglītības likums, Vispārējās izglītības likums)

Kopā ar vispārējās izglītības programmu skolēni paralēli apmeklē rehabilitācijas programmas nodarbības, kuras ir iekļautas ikdienas rutīnā. Rehabilitācijas pasākumi var būt dažādi: ārstnieciskā vingrošana, individuālās nodarbības ar rehabilitācijas speciālistu, ritmika, horeoterapija, dejas un peldbaseina apmeklējums. Rehabilitāciju nodarbību izvēle notiek balstoties uz skolēnu spējām un vajadzībām. Dažādiem skolēniem ir dažādas vajadzības pēc rehabilitācijas nodarbību tipiem un apmeklējuma biežumu. Nodarbības notiek gan grupās, gan individuāli un sekmē skolēnu veselības

stāvokļa uzlabošanai. Rehabilitācijas nodarbību vajadzību un biežumu nosaka skolas administrācija, balstoties uz VPMK atzinumu. (MK noteikumi nr.468; Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem; 12.08.2014; 28. pielikums; <https://likumi.lv/doc.php?id=268342>)

Tāpat skolēnam var tiek piedāvāts papildus pedagoģiskais atbalsta personāls un izstrādāts individualizētais mācību plāns (IMP). IMP ir līdzeklis papildus atbalsta sniegšanai, kur ir norādīti:

1. skolēna mācīšanas īstermiņa mērķi. Parasti sākumskolā uzdevums ir pamatiemaņu nostiprināšana un mācību vielas apguve.
2. mācīšanas stratēģijas. Mācību vielas pielāgojums skolēnu traucējumam.
3. nepieciešamais nodrošinājums. Tiek nodrošināts balstoties uz skolēna vajadzībām- atgādnēs, papildus laiks, palīgierīču izmantojums, pedagoga palīga atbalsts.
4. vērtēšanas kritēriji, kas parāda vai mērķis tika sasniegts.
5. plānā nosprausto mērķu pārbaude. Notiek regulāri un tās laikā notiek nepieciešamas korekcijas.
6. rezultāti. Ar rezultātiem tiek iepazīstināti viss iesaistīts pedagogu personāls, arī vecāki. (Orska, Olutkina, Glazzard, Stokoe, Anastasiow u.c.)

IMP iekļautiem mērķiem jābūt izmērāmiem un fokusētiem. Autori uzskata, ka mērķu skaitam nav jāpārsniedz skaitli 4. Mērķu izstrādē, pārlūkošanā un izpildē jāiesaista ne tikai pedagogus, bet arī vecākus (aizbildņus) un pašus skolēnus. (Glazzard, Stokoe, Hughes; 19) ir tās, ka tas dod nepārtrauktu skolēna dinamiku un var būt adaptēts skolēnu vajadzībām uz konkrēto brīdi. IMP izstrādē var piedalīties vairāki pedagogi, arī atbalsta personāls. Atbalsta personāla iesaiste notiek no pirmajām skolas dienām. Medicīnas darbinieki, psihologs, sociālais pedagogs un logopēds:

1. veic skolēnu izpēti un diagnostiku,
2. sniedz konsultācijas pedagogiem un vecākiem par bērnu veselības stāvokli, adaptācijas periodu, socializēšanās jautājumiem, sagatavotību skolai un iespējamām grūtībām
3. sniedz ieteikumus audzināšanas un mācīšanas procesam (S. Liepiņa; 36; 2003)

Mācību programmas un akadēmisko prasmju apguve ne vienmēr rada grūtības skolēniem ar fiziskās attīstības traucējumiem. Viss ir atkarīgs no traucējuma smaguma un to, kādu ierobežojumu tas dod. Fiziski traucējumi var būt epizodiski, progresējoši, akūti vai hroniski, tāpēc lielākai skolēnu daļai ar kustību traucējumiem ir vairāk nekā citiem skolēniem ir iespējami kavējumi biežo rehabilitācijas pasākumu vai operāciju dēļ. Skolēniem, kas veselības problēmu dēļ bieži jākavē

skolā, ir nepieciešamai pedagogu paaugstināta uzmanība, lai viņi sekmīgi varētu apgūt mācību saturu. Grūtības mācīšanās šiem skolēniem var rasties, ja fiziskā traucējuma dēļ viņiem rodas problēmas intelektuālā un sensorā attīstība, ka arī uzvedībā. Neskatoties uz to, ka vairumam skolēnu ar kustību traucējumiem nav citu traucējumu, var gadīties, ka viņiem biežāk nekā citiem skolēniem rodas mācīšanas traucējumi vai mentāla aizture (Kauffman, Hallahan; 39.-40.)

Atkarībā no tā, kāds no fiziskās attīstības traucējumiem skolēniem ir viņiem var būt dažādi mācīšana īpatnības. Būtiskais pamats šo bērnu izglītošanai ir pieejamības un piekļūšanas nodrošinājums. Daži skolēni ir spējīgi pārvietoties paši, taču lielākai daļai ir nepieciešami speciāli izveidoti nosacījumi- „lai skolēni varētu nokļūt skolā, klasē, pie galda, pārvietoties pa klasi, lietot labierīcības”. (D. Nīmante; Skola visiem; 97) Skolēniem ar kustību traucējumiem var būt sekojošie mācīšanas traucējumi:

1. mobilitātes un koordinācijas grūtības dažādās pakāpēs. Dažiem skolēniem ir daļēji traucēta spēja staigāt, citiem visi locekļi var būt nekustīgi. Skolēniem jau no paša sākuma jāiemāca prasīt pēc palīdzības, kad tas ir nepieciešams.
2. var būt traucēta runa, redze un dzirde. Pedagogiem pirms darba ar bērniem jāizpēta VPMK atzinumu un jāveido skolēnu prasmju diagnostiku. Viena klasē var būt skolēni ar multifunkcionāliem traucējumiem. Tāpat jāveido cieša sadarbība ar klases audzinātāju un atbalsta personālu, lai spētu ievest korekcijas mācību satura atbilstoši skolēna spējām. Runas un dzirdes traucējumi veicina valodas apguves grūtības, līdz ar to šiem skolēniem var būt vāja lasītprasme un prasme apstrādāt informāciju.
3. traucēta sensorās un sīkas motorikas spējas. Dažiem skolēniem var būt grūtības ar savas darba vietas organizāciju. Bieži vien sākumskolas pirmajās klasēs skolēniem invalīdu ratiņos ir nepieciešama palīdzība visas dienas laikā, jo gandrīz katru stundu jāmaina grāmatas un piederumus. Skolēniem jāpalīdz sagatavoties stundai, atvērt burtnīcu/grāmatu, pāršķirstīt lappusi, jāatrod nepieciešamas lietas. Bieži vien ir grūtības veidot roku-acu vienotu darbību. Grūtības sagādā arī rakstīšana. Daži autori piedāvā izmantot datoru, planšetdatorus un citas ierīces, lai atvieglotu skolēnam darbības izpildi.
4. grūtības noturēt uzmanību. Skolēniem ar kustību traucējumiem nogurums rodas ātrāk nekā skolēniem bez traucējumiem, šī iemesla dēļ ir nepieciešamas mācību vielas pasniegšanas modifikācijas. Uzmanības trūkums rada arī uzvedības problēmas. Izmantojot dažādas metodes un organizācijas formas ir iespējams panākt noguruma

mazināšanos. Piemēram, veidojot fiziskās aktivitātes stundas vidū, mainot darbības, ieviešot spēles. Dažiem bērniem ir jādod iespēja mainīt ķermeņa pozīciju, vai pat atrašanās vietu- skolēnam ratiņos jādod iespēju izmantot kušeti. Tāpat ir nepieciešama katras stundas organizācijas un struktūras izveide.

5. organizatoriska rakstura problēmas. Skolēniem ir nepieciešama konkrēta struktūra, kas palīdz viņiem sekot līdz dienai nodarbībām. Ir svarīgi, lai acu priekšā būtu stundu saraksts. Tāpat daži autori kā pozitīvu uzskata rakstisko norādījumu izveidi (tāfelē, individuālus) Uzdevumus, kas satur vairākas prasības jādala. Ir jāreķinās, ka skolēniem stundas laikā vairākkārt būs nepieciešamība atbalsta personāla palīdzība-gan asistentu (fizisko vajadzību apmierināšanai), gan skolotāja palīga.
6. valodas grūtības, kas ietekmē sociālās un komunikācijas prasmes. Personām ar ierobežotām iespējām ir lielākās socializēšanās grūtības, kas ietekmē arī komunikatīvas kompetences veidošanos. To nosaka viņu veselības problēmas un ierobežota piekļuve informācijai. Tā pat tiek veidoti komunikācijas barjēri, jo ir ierobežota mobilitāte. Parasti vienīgas starppersonu saiknes ir veidotās ģimenes ietvaros.
7. nespēja daļēji/pilnībā piedalīties fiziskās aktivitātēs. Visu dienu pavadot ratiņos vai nekustīgā stāvoklī ir grūti, tāpēc skolas piedāvā skolēniem līdzsvarotu stundu sarakstu, kur akadēmiskie priekšmeti mijas ar rehabilitācijas pasākumiem. Neskatoties uz to, ka skolēniem ir ierobežota mobilitāte, viņus vajag mudināt uz kustībām un nekādā gadījumā neizslēgt no sporta pasākumiem vai fiziskām aktivitātēm. Skolēniem jānodrošina pieeju fiziskai aktivitātei atbilstoši viņu spējām.
8. zems pašvērtējuma un motivācijas līmenis. Skolēniem jārada apstākļus, kur viņi var patstāvīgi darboties, citādi viņi būs iemācīti būt bezpalīdzīgi. Skolotājiem, arī vecākiem jāatceras, ka kādu dienu skolēniem būs jāveido pašu dzīve pieaugušo pasaulē, tāpēc līdz tam brīdim vajag pilnveidot viņu patstāvību viņu iespēju robežās. Ir svarīgi parādīt skolēnam, ka traucējums ir tikai viena daļa no viņu dzīves. Skolotājiem jāveido skolēna socializēšanos, iesaistot viņu klases un ārpusklases pasākumos.
9. atmiņas problēmas. Veidojot stundu struktūru, pedagogiem lielākais stundas laiks jāvelta atkārtšanai un atgriezeniskās saiknes izveidei. Tās stimulēs skolēnus veidot saikni starp mācību vielas dažādiem komponentiem. Pārbaudes darbu laikā skolēniem jāpiedāvā atgādnes un citus palīg līdzekļus.

10. lēns darbu izpildes temps. (Gargiulo, D. Nīmante, Autoru kolektīvs „Специальная педагогика”, Anastasiow)

Balstoties uz šīm atziņām, skolotājiem jāveido mācību satura organizāciju priekšmetos, arī svešvalodā, kuras mācīšana skolēniem var sagādāt grūtības augstāk minēto mācīšanas traucējumu dēļ.

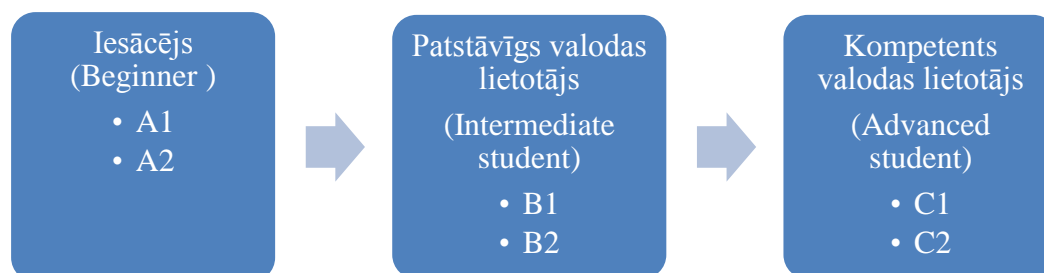
Svešvalodas apgūšanas jau no sākumskolas posma vajadzību diktē pasaulē esoša situācija un Latvijas dalība ES. Atvērtas robežas veicina multikulturālās sabiedrības izveidi Latvijā, kā rezultātā notiek izmaiņas darba tirgū un izglītībā. Šodien darba tirgū prasības ir vismaz 3 valodu lietpratība. Viena no kurām ir angļu valoda, kas ir atzīta par starptautisku valodu. Jākonstatē fakts, ka svešvalodu apgūšana rāda apstākļus skolēnu sekmīgai dalībai daudz kultūru sabiedrībā un efektīvai savas dzīves īstenošanai mainīgajā pasaulē, jo vienas svešvalodas lietpratība šodien ir neatņemama aktīva sabiedrības locekļa sastāvdaļa. Šo iemeslu dēļ, izglītības saturā un standartos ir vērojamas izmaiņas par svešvalodu apguvi un ar 2015.gadu pirmo svešvalodu sāk mācīties no 1.klases nevis no 3. klases, ka tas bija iepriekš

Pamatizglītības obligāto saturu veido vairākas jomas, arī valoda. Pamatizglītības obligāto saturu īsteno vairākos priekšmetos starp tiem ir svešvaloda. Svešvalodas mācību priekšmeta standarts 1.-9.klasei nosaka mācību priekšmeta mērķi, uzdevumus un obligāto mācību saturu. Mācību priekšmeta „Svešvaloda” mērķis ir „veidot izglītojama valodas, komunikatīvo un sociokultūras kompetenci, lietojot svešvalodu mācībās, saziņā un sadarbībā mainīgajā daudz kultūru pasaulē”. (MK noteikumi Nr.468; Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem; 12.08.2014; 5. pielikums; Mācību priekšmeta standarts 1.-9. klasē. Svešvalodā; <https://likumi.lv/doc.php?id=268342>) Mērķa sasniegšanai standartā ir izvirzīti sekojošie uzdevumi, kas rada izglītojamajam iespēju:

1. sazināties svešvalodā mutvārdos un rakstos;
2. apgūt svešvalodas likumsakarību un funkciju pamatus;
3. veicināt atvērtību pret neierasto un veidot vērtējošu attieksmi pret sevi, citiem, pasauli, apgūstot un salīdzinot dzimto valodu un svešvalodu, kā arī iepazīstot kultūru daudzveidību;
4. apzināties valodu lomu saziņā;
5. izprast valodu nozīmi citu mācību priekšmetu apgūvē.

Katrus 3 gadus ir noteiktas pamatprasības priekšmeta apgūvē. Eiropas Valodu Testēšanas Asociācija ir izdalīju vairākus valodas apguves līmeņus: sākot no iesācēja (A1) līmeņa, beidzot ar

kompetentu valodas prasmes līmeni (C2) (MK noteikumi Nr.468; Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem; 12.08.2014; 5. pielikums; Mācību priekšmeta standarts 1.-9. klasē. Svešvalodā; 19. pants 6. apakšpunkts; <https://likumi.lv/doc.php?id=268342>)(sk.10.attēlu)

10.attēls. Svešvalodas prasmes līmeņi. (MK noteikumi nr.468)

Beidzot 3. klasi skolēnam jāsasniedz valodas apguves A1 līmenis. A līmenis ir iesācēja līmenis. (basic user).

Tas nozīmē, ka 3 gadu garumā skolēnam jāveido pamata prasmes angļu valodā:

1. Lasīšana. Saprast atsevišķus vārdus vai vienkāršus teikumus.
2. Klausīšanās. Saprast jautājumus un norādījumus, kas veidoti izmantojot vienkāršas valodas konstrukcijas.
3. Piedalīšanās sarunā. Saprasties lietojot vienkāršas frāzes sarunā par pazīstamu jomu, ja sarunas biedrs runā lēnām, atkārto vai formulē domu citiem vārdiem.
4. Monoloģiskā runa. Īsi un vienkārši izteikties par personu.
5. Rakstīšana. Aizpildīt veidlapas, anketas norādot tur pareizus datus. (Kaligina, Kulačkova, Blusanoviča, Vazne; 5.-7.).

Lingvistiskā kompetence un daudzvalodība ir augsti vērtētas, jo ir pamats cilvēku saskarsmes un sadarbības nodrošināšanai mūsdienu daudzveidīgā sabiedrībā. Latvijas skolās ir prakse 2 svešvalodu apgūšana vispārējās pamatizglītības ietvaros. Mazākumtautībās skolās šī prakse uzrāda 3 svešvalodas (ieskaitot valsts valodu). Sākumskolā mazākumtautības skolās skolēni mācās 2 svešvalodas (ieskaitot valsts valodu).

Svešvalodas apguve ir nosacījums prasmju un iemaņu pilnveidei. Apguves procesā tiek dibināta sociālā un kulturālā kompetences, kuras ir nepieciešamas veidojot sadarbību ar dažādu

nacionalitāšu grupu pārstāvjiem, kā arī veido izpratni par citu tautu kultūru. Tāpat mūsdienu tehnoloģiju pasaulē bez angļu valodas zināšanām ir grūti veidot savu dotību tālāko pilnveidi.

Skolēni, ienākot skolā, prezentē dažādu sociālo, kultūras arī valodas pieredzi. Skolotājam jābūt atbildībai par visu skolēnu mācīšanu neatkarīgi no viņu iepriekšējās valodas pieredzes.

Pirms valodas apguves procesa uzsākšanas ir nepieciešams diagnosticēt skolēnu grūtības un iespējas. Veidojot problēmrisināšanas atbalsta sistēmu var laicīgi sniegt skolēnam nepieciešamu atbalstu valodas apguves procesā. Ir nepieciešama klases novērošana, kas palīdzēs identificēt grūtības. Veicot novērošanu ir nepieciešama skolotāja prasme pielāgoties un adaptēties jaunām un negaidītām pārmaiņām mācīšanas procesā. Novērošanas laikā var noteikt dzimtās valodas apguves līmeni un to ietekmi uz skolēna progresu. Nepārtraukti konspektēt skolēnu valodas apguves procesu, lai varētu laicīgi veidot korekciju instrukcijās vai mācību apguves organizācijā. (Obiakur, 2007)

Vairumam skolēnu ar kustību traucējumiem ir novēroti runas traucējumi. To nosaka viņu mobilitātes ierobežojumu, kā rezultātā ir traucēta saskarsme ar pasauli, ir maz sociālo kontaktu ar pieaugušajiem un vienaudžiem, ierobežotas vai nepieejamas dažas kultūras vērtības un saskarsme ar dabu. (Олифер, 2015) Arī traucējums var ietekmēt runas aparāta darbību. Bērniem ar cerebrālo trieku ir nepieciešama pedagoga-logopēda palīdzība. Darbā ar logopēdu skolēnam tiks veidota:

1. runas attīstība (atvieglošana),
2. runas skaidrības pilnveide,
3. artikulācijas aparāta muskuļu tonusa un motorikas normalizācija.
4. elpošanas runas laikā un balss attīstība
5. balss kontrole runas plūsmā
6. izrunas korekcija (Аксенова , Архипов , Белякова; 329)

Sadarbība ar logopēdu ir prioritāra skolotājam, kas māca skolēniem valodu.

Valodas lietošanas izpratne veidojas pakāpeniski aktīvi lietojot valodu ikdienā. Ir svarīgi, lai tēmas, ko skolēns mācās skartu viņa pieredzi, tad ir lielākā varbūtībā, ka viņam veiksies. Tāpat ir nepieciešama aktivitāšu dažādošana. Bērni mācās valodu ne tikai no mācību satura iekļautām tēmām, bet arī no vides, tāpēc ir svarīgi nodrošināt atbilstošu vidi un sekmēt skolēnu savstarpējo sadarbību (Harmer, 14) Sākot ar elementāra satura apguvi, skolēni ar katru pakāpi sasniedz lielāko valodas kompetenci. Valodas apguve notiek vairākos elementos, tāpēc līmeni var atšķirties katrā parametrā.

Mācību satura apguve angļu valodas stundās notiek pakāpeniski, izmantojot bērna spējas un prasmes. Ir zināms, ka ir dažādi informācijas uztveres veidi. Balstot mācību satura apguves

organizāciju uz dažādiem veidiem nodrošina skolotājām iespēju iesaistīt vairāk bērnu. Valodas apguves procesa sākumskolā ir nepieciešams dažādot informācijas uztveres kanāliem: redzes, dzirdes, taustes, izmantojot ķermeni (kinesthetic). (Bender, 76) Zinot, ka klasē ir skolēni ar dažādiem līmeņiem skolotājam jābūt spējīgam adaptēties un procesa organizācijas laikā ievērot sekojošas pētnieku norādes:

1. Izmantot dažādus materiālus un metodes.
2. Pildīt dažādus uzdevumus ar vienādiem materiāliem.
3. Izmantot skolēnus
4. Būt gatavam pārmaiņām
5. Izmantot kārtiņas
6. Zināt savu skolēnu vajadzības
7. Dot skaidras instrukcijas
8. Sniegt iespēju visiem piedalīties.
9. Ievērot skolēnu intereses (Haager, Klinger, Hammer)

Nepārtraukta zināšanu, prasmju un iemaņu vērtēšana palīdz raksturot skolēnu panākumus un identificēt nepieciešamus uzlabojumus, ievērojot viņu vajadzības un intereses, kā rezultātā sekmēs skolēnu sabiedriskai dzīvei nepieciešamo kompetenču pilnveidi. Bērniem neveiksies izglītības procesā, ja netiks risinātas viņu pamata veselības, sociālās un emocionālas vajadzības. Nepieciešams nodrošināt atbalstu ģimenēm un pašvaldībām, kā arī veselības aprūpes un sociālās palīdzības pakalpojumu sniedzējiem jāsadarbojas un jānodrošina holistisku pieeju. (Galvenie principi kvalitātes veicināšanai iekļaujošā izglītībā. Ieteikumi praksei; 18.lpp.)

Svešvalodas apmācības laikā vērtēšana notiek pēc konkrētiem parametriem. 1. un 2. klasē angļu valodā skolēnus vērtē aprakstoši “ īss mutisks vai rakstisks vērtējums par izglītojamā mācību darbu, darba stilu, saskarsmes un sadarbības prasmēm, attieksmi pret mācībām un mācību sasniegumu dinamiku atbilstoši izglītojamā spējām”. 3. klasē skolēnu sniegumu vērtē 10 ballu skalā. (MK noteikumi Nr.468; Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem;16. un 17.pants. 12.08.2014;)

Neskatoties uz to, ka vērtēšanas nosacījumi skolēniem ir vienādi, „skolotājiem jāvērtē izglītojamie, izmantojot dažādas pieejas, kuras ļauj izglītojamiem dažādos veidos parādīt, ko viņi zina, saprot un spēj izdarīt, kā arī jāizmanto atgriezeniskā saikne, lai identificētu un pārvarētu šķēršļus (fiziskos, attieksmes, organizatoriskos) mācību procesā”. (Eiropas speciālās izglītības

attīstības aģentūra; Galvenie principi kvalitātes veicināšanai iekļaujošā izglītībā Ieteikumi praksei; 2011; https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education-recommendations-for-practice_keyprinciples-rec-LV.pdf; skatīts 28.12.2017) Vērtēšanai jābūt daļai no mācību vielas organizācijas procesa un jāveicina skolēnu vēlēšanās mācīties. Vērtēšanai jānosaka turpmākos soļus skolēna valodas prasmju apguvei. Vērtētāja lomu izpilda gan skolotājs, gan skolēni pēc konkrētiem kritērijiem. Vērtēšanas formas un metodes var būt dažādas, taču mērķim jābūt vienotam –veicināt skolēnu mācīšanu.

Spēja precīzi un skaidri komunicēt nodrošina efektīvu un uz uzticēšanos balstītu dialogu. Valodas prasmīga pielietošana novērš neizpratnes un kļūdainas informācijas nodošanas risku. Tas ir svarīgi, runājot gan dzimtā valodā, un vēl svarīgāk, runājot svešvalodā. Šo iemeslu dēļ, mācoties svešvalodu jāizprot gan sociālie, gan kultūras aspekti un jāveido aktīvu valodas lietošanas praksi.

Mācību satura apguve notiek, skolotājam izmantojot dažādas mācību metodes un formas, veidojot labvēlīgo saskarsmi ar skolēniem un sadarbību ar skolēna vecākiem un klases audzinātāju. Izvēloties mācību metodes un formas, skolotājam jāorientējas uz konkrētās auditorijas īpatnībām un interesēm, kā arī mācību stundas mērķa un uzdevumiem.

Valodas mācīšana ir sarežģīts, pakāpenisks process, kura prasmīga organizācija sekmē valodas apgūšanu. Ņemot vērā, ka svešvalodas mācīšana notiek mākslīgos nosacījumos, ārpus valodas lietošanas vides, pedagogam, izmantojot dažādas metodes, organizācijas formas, mācīšanas un mācīšanās līdzekļus, jānodrošina reālas valodas lietošanas vidi.

Valodas apguve ir kompleksa darbība, kura ir vērsta uz skolēna komunikatīvās un sociokultūras kompetences attīstību. Lietojot saziņā svešvalodu, skolēns veido savu prasmi darboties mainīgajā daudz kultūru pasaulē, iepazīstot to viņš sekmē uz vērtībām balstīto komunikāciju.

2. Angļu valodas apguves procesa organizācija iekļaujošā skolā

2.1. Pētījuma metodikas apraksts

Pētījuma mērķis ir: angļu valodas mācību satura apguves organizācijas specifikas teorētiska pamatošana un praktiska pārbaude iekļaujošā skolā bērniem ar kustību traucējumiem. Darba iepriekšējās nodaļās iegūtas atziņas liecina par to, ka pedagogam, organizējot mācību satura apguvi iekļaujošā skolā, jāievēro vairāki faktori, būtiskākie no kuriem, ir skolēna veselības stāvoklis, vajadzības un spēja piedalīties konkrētajā stundā kopā ar citiem skolēniem. Angļu valodas stundu organizācijas specifikas konstatēšanai un pārbaudei tika veikts empīriskais pētījums.

Pētījums tika veikts 4. etapos:

1. Tika veiktas intervijas ar atvērtiem jautājumiem, uz kuriem atbildes sniedza skolā strādājošie 3 angļu valodas skolotājas un tās mērķis ir pedagoģiskās darbības pieredzes apkopošana.
2. Tika veikti pedagoģiski novērojumi 1.-3.klasēs, kur mācās 59 skolēni, kam ir kustību traucējumi un ir novēroti arī valodas traucējumi, ar mērķi konstatēt angļu valodas stundu organizācijas specifiku, balstoties uz bērnu vajadzībām un spējām.
3. Tika modelētās angļu valodas stundas 1.-3.klasē, kur mācās 29 skolēni, kas apgūst mazākumtautību programmu, ievērojot svešvalodas mācību satura apguves organizācijas specifiku iekļaujošā skolā.
4. Tika veikta pedagoģiska izmēģinājuma darbība ar mērķi gūt pieredzi angļu valodas mācību satura apguves organizācijā bērniem ar kustību traucējumiem 1.-3.klasē.

Angļu valodas mācību satura apguves organizācijas bērniem ar kustību traucējumiem specifikas noskaidrošanai tika izvēlētas vairākas metodes. Balstoties uz teorētiskām atziņām tika sastādīti intervijas jautājumi, kuri sevi ietvēra iekļaujošas skolas „formulas” parametrus (sk.4.attēlu). Intervija ar skolotājiem tika veidota dziļākas izpratnes par skolēnu ar kustību traucējumiem mācību procesa plānošanu un organizāciju izveidei. Atbildēs tika atspoguļotas būtiskas lietas par skolēnu iekļaušanu mācību procesā.

Pedagoģiski novērojumi atspoguļoja intervijas laika sniegtas atziņas un sniedza darba autorei ieskatu angļu valodas mācību satura organizācijas būtiskākajiem momentiem: mērķu un uzdevumu atbilstība saturam un to sasniedzamība, mācību programmas atspoguļojums svešvalodas stundās un tās pieejamība skolēniem, mācību metožu un līdzekļu atbilstība skolēnu vajadzībām un spējām, sadarbības izveide stundās, vērtēšanas organizācija.

Modelējot stundu plānus, darba autore balstījās uz gūtām teorētiskām atziņām un iepriekšējiem empīriskā pētījumā sasniegtiem rezultātiem. Modelēšanās procesā tika praktiski pārbaudītas iegūtas atziņas un veidota pašanalīze pedagoģiskās darbības pilnveidei, organizējot mācību satura apguves organizāciju svešvalodas stundās bērniem ar kustību traucējumiem.

Pētījums par angļu valodas mācību satura apguves organizāciju 1.-3.klasēs iekļaujošā skolā bērniem ar kustību traucējumiem notika 2017. gadā Rīgas iekļaujošā skolā.

2.2. Iekļaujošās skolas X raksturojums

Iekļaujošā skola X īsteno vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības programmas, kuras ietvertas speciālās korekcijas un rehabilitācijas nodarbības izglītojamiem, kuriem ir fiziskās attīstības traucējumi, ortopēdiskās un mugurkaula slimības.

Skolas darbības mērķis ir veidot izglītības, speciālās korekcijas un rehabilitācijas vidi, organizēt un īstenot izglītības un speciālās korekcijas procesu. Skola strādā saskaņā ar valsts pamatizglītības un valsts vispārējās vidējās izglītības standartiem.

Skola veicina skolēnu izglītošanu, audzināšanu, kā arī sekmē bērnu rehabilitāciju un socializēšanos. Iekļaujot bērnus ar kustību traucējumiem skolas vidē, viņiem tiek dota iespēja attīstīt savas prasmes un iemaņas, iegūt zināšanas, kuras būs nepieciešamas tālākajā dzīvē. Skola piedāvā izglītību arī mazākumtautību skolēniem un īsteno sekojošas programmas:

- Speciālās pamatizglītības programma izglītojamajiem ar fiziskās attīstības traucējumiem, izglītības programmas kods 21015311
- Speciālās pamatizglītības mazākumtautību programma izglītojamajiem ar fiziskās attīstības traucējumiem, izglītības programmas kods 21015321.
- Speciālās vispārējās vidējās izglītības programma izglītojamajiem ar fiziskās attīstības traucējumiem, izglītības programmas kods 31015311.
- Speciālā vispārējās vidējās izglītības mazākumtautību programma izglītojamajiem ar fiziskās attīstības traucējumiem, izglītības programmas kods 31015321.

Skolas galvenie uzdevumi ir:

- nodrošināt iespēju kvalitatīvi apgūt pamatizglītību un vispārējo vidējo izglītību;
- īstenot valsts standartos noteiktas izglītības programmas, to mērķus un uzdevumus;
- īstenot speciālo korekciju, rehabilitāciju un izglītojamo atveseļošanu atbilstoši katra izglītojamā speciālajām vajadzībām;

- veidot sadarbību ar izglītojamo vecākiem (aizbildņiem), lai nodrošinātu pozitīvo izglītojošo darbu un kvalitatīvu informācijas apmaiņu valsts standartu sasniegšanai un bērna dzīvesprasmju pilnveidošanai.

Skola darbs balstās uz sekojošiem principiem:

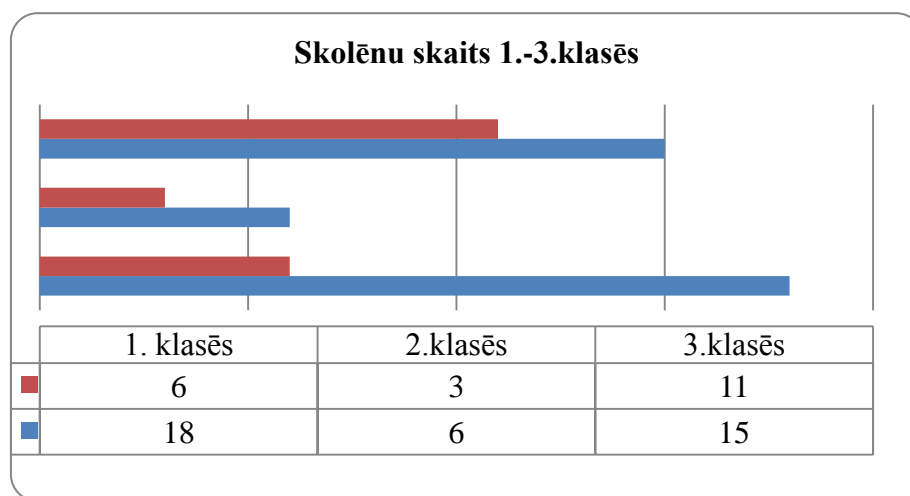
- veic skolēnu izpēti un nosaka izglītošanas, ārstēšanas un korekcijas darba mērķus un uzdevumus
- nodrošina pedagoģiskā un ārstnieciskā procesa vienotību
- sekmē savlaicīgu izglītojamo rehabilitāciju un integrāciju skolā
- veido datu bāzi un apkopo informāciju par izglītojamo veselības stāvokli
- organizē pieredzes apmaiņu par speciālo korekciju, rehabilitāciju un integrāciju

Skolas vadība sekmē skolotāju tālāko izglītošanu un sniedz pedagogiem tehnisko, materiālo un morālo atbalstu. Pedagogi strādā vienoti un savu darbu koriģē atbilstoši skolēnu vajadzībām. Gan skolas, gan pedagogu mērķis sniegt atbalstu skolēniem ar kustības traucējumiem un rast iespējas viņu izglītošanai, audzināšanai un atlabšanai.

2.3. Angļu valodas mācību procesa organizācijas pieredze bērniem ar kustību traucējumiem 1.-3.klasē

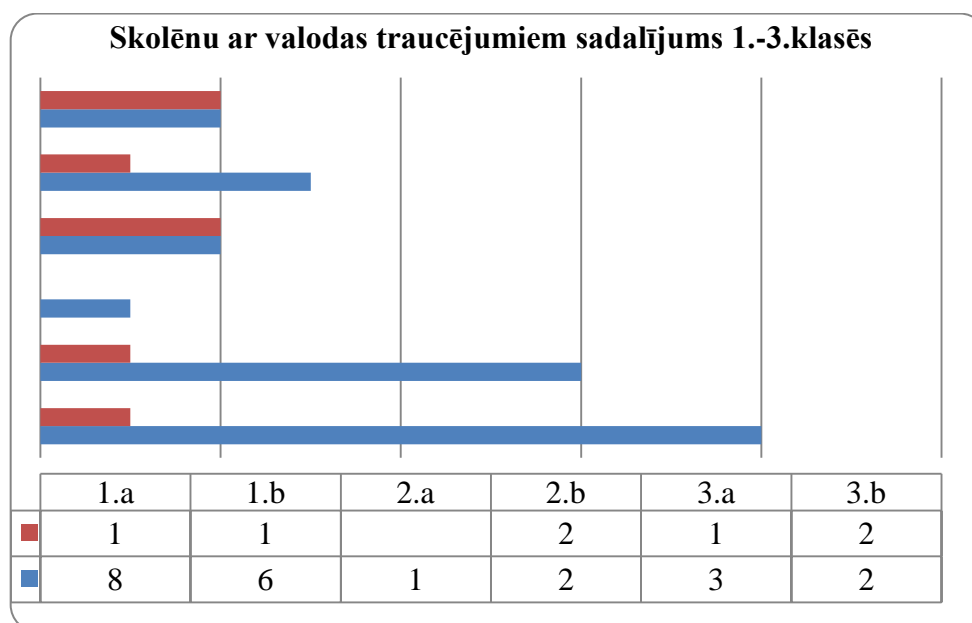
2.3.1. Pētījuma mērķa grupas apraksts

Iekļaujošajā skolā mācās 329 skolēni. 59 skolēni mācās 1.-3.klasēs. 1. klasēs-18 zēni un 6 meitenes, 2.klasēs – 6 zēni un 3 meitenes, 3.klasēs 15 zēni un 11 meitenes. Iekļaujošā skolā piedāvā mācības arī mazākumtautību programmās- pamatizglītības un vidējas. 1.-3. klasēs 29 skolēni mācās pēc mazākumtautības programmas – 11 meitenes un 17 zēni. Vislielākais zēnu skaits ir 1. klasēs. Vislielākais meiteņu skaits ir 3.klasē. Kopumā 1.-3.klasēs mācās 20 meitenes un 39 zēni.

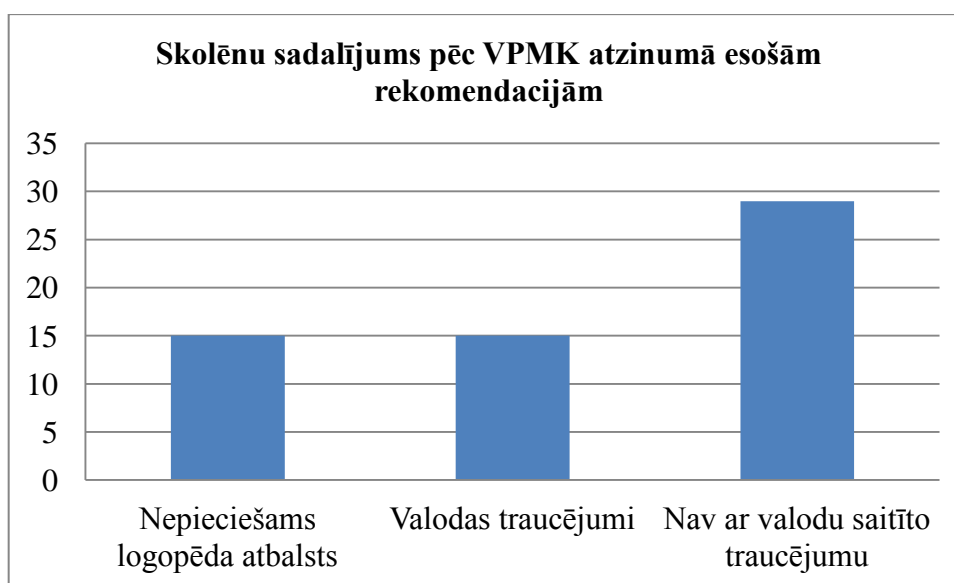
11. attēls. Iekļaujošas skolas skolēnu skaits 1.-3.klasēs.

Vislielākais skolēnu skaits ar valodas traucējumiem 1.klasēs. 1. klasēs mācās 14 zēni, kam VPMK ir konstatējusi valodas traucējumus vai rekomendēja nodarbības ar logopēdu. Salīdzinot VPMK datus, var secināt, ka zēniem vairāk nekā meitenēm ir grūtības valodas apgūšanas procesā. Tāpat ir svarīgi apzināties, ka skolēni, kuri apgūst mazākumtautības programmu vienlaikus 1.klasē sāk pastiprināti mācīties 3 valodas- krievu, latviešu, arī angļu. Tās skolēniem rada lielākas grūtības, jo viņiem notiek 2 alfabētu apguve- kirilicas un latīņu. Neskatoties uz to, ka latviešu un angļu alfabēti ir līdzīgi, skolēniem rodas grūtības skaņas/burta apguves procesā

12. attēls. Skolēnu ar valodas traucējumiem sadalījums pēc klasēm.

Skolēnu skaits, kam nav nepieciešams logopēda atbalsts un viņiem nav konstatēti valodas traucējumi, ir vienāds ar skolēnu skaitu, kam valodas apguve veido grūtības. 15 skolēniem ir nepieciešamas nodarbības ar logopēdu. Var secināt, ka traucējumi var būt koriģējami. 15 skolēniem ir izteikti valodas traucējumi, kas varētu radīt mācīšanās grūtības ne tikai valodas apgūvē, bet arī citos priekšmetos. Šiem skolēniem tiek nodrošināti papildus atbalsta pasākumi – tiek lietotas atgādnēs, tiek dots papildus laiks uzdevuma izpildei, kā arī, ja ir nepieciešams tiek piesaistīts skolotāja palīgs un ir veidots IIP. Informāciju par skolēna mācīšanās grūtībām priekšmeta pedagogs var uzzināt, veicot sadarbību ar klases audzinātāju un vecākiem, kā arī veidojot pedagoģiskus novērojumus.

13. attēls. Skolēnu sadalījums pēc VPMK atzinumā esošām rekomendācijām par atbalsta pasākumiem.

Angļu valodas apgūvē skolā 1. un 2. klasēs notiek divas mācību stundas nedēļā, viena mācību stunda ir fakultatīva. Skolā tiek izmantotas sekojošas grāmatas mācību satura apguvei (sk.2 tab.)

2. tabula. Mācību līdzekļi angļu valodas apguvei 1.-3.klasēs iekļaujošā skolā

Klase	Mācību līdzekļu nosaukums un autori
1.	Family and Friends. Starter. Naomi Simmons. Oxford University Press.
2.	Family and Friends 1. Naomi Simmons. Oxford University Press.
3.	Family and Friends 2. Naomi Simmons. Oxford University Press.

Visi komplekti sākumskolā „*Family and Friends*” satur pamata mācību līdzekļus- mācību grāmatu ar disku, darba burtnīcu, diskus klausīšanas uzdevumiem, skolotāja grāmatu un kartītes vārdu un skaņu mācīšanai, kā arī kopējamas grāmatas testiem un papildus rakstiskiem uzdevumiem. Katrs komplekts satur plakātus ar dialogiem, starta komplektam ir pievienots plakāts ar alfabētu. Tāpat internetā var atrast adaptētas grāmatā atspoguļotajām mācību saturam multfilmas ar dialogiem un valodas lietošanas situācijām. Pēc mācību grāmatu pārskata, jāsaista ka grāmatas kopumā atbilst izvirzītajām prasībām. Sākumskolā izmantotas grāmatas ir krāsainas, ar interesantiem dialogiem un uzdevumiem. Kartītes palīdz skolēniem veidot asociācijas un veicina vārdu ātrāku iegaumēšanu.

2.3.2 Iekļaujošas skolas svešvalodu skolotāju pieredze darbā ar skolēniem ar kustību traucējumiem 1.-3.klasēs

Pedagoģiskais novērojums tika veikts ar mērķi pārbaudīt teorētiskās atziņas praksē un noskaidrot kā tiek sekmēts skolēnu ar kustību traucējumiem iekļaušanas process svešvalodas stundās 1.-3.klasēs. Mērķis tika sasniegts vērojot angļu valodas stundas sākumskolā.

Katra stunda sākas ar atkārtošānu, kas ir būtisks moments skolēniem ar speciālām vajadzībām. Ievadā tiek izmantotas dažādas metodes skolēnu pieredzes aktivizēšanai– pārrunas, praktisks uzdevums, rotaļa, jautājumi/atbildes, uzskates līdzekļi, prāta vētras, problēmsituācija, pieredzes aktivizēšana.

Galvenā daļa sastāv no dažāda tipa un grūtības pakāpes uzdevumiem un praktiskiem darbiem, kuru mērķis ir skolēnu zināšanu pilnveide un prasmju attīstīšana konkrētā temata ietvaros. Atkarībā no skolēnu spējām skolotāji piedāvā uzdevumus, kuri nostiprina skolēnu prasmi pielietot principu vai sekmē konkrētu zināšanu apguvi. Galvenais nav kvantitāte, bet kvalitāte.

Skolotāji galvenā daļā izmanto dažādas metodes: gan klasiskās, gan aktīvās un netradicionālās. Valodu stundās tiek lietotas gan dziesmas, gan lomu spēles un rotaļas, arī mēmais šovs. Tiek piedāvāts darbs ar tekstu, stāstījums pēc attēla, uzdevumi lasītprasmes un rakstītprasmes pilnveidei, jaunā noteikuma pielietošana praktiski un fonētiskie uzdevumi. Svarīgs moments ir klausīšanās. Dažiem skolēniem ir kohleārie implantanti vai dzirdes traucējumi. Ir svarīgi nodrošināt, lai viņi arī izprot dzirdēto un maksimāli pietuvojas pareizas skaņas izveidei. Šī mērķa sasniegšanai skolotājas izmanto skandināšanas uzdevumus, dažādas spēles, kur notiek skaņu reproducēšana. Ieraksta atskaņošana notiek nevis 2 reizes, bet 3. Tāpat skolotāja var pienākt klāt un prasīt skolēnu atkārtot pēc viņas. Tāpat klasē var būt skolēni ratiņos. Skolotājas vienmēr adaptē spēles un kustību

rotaļas tā, lai skolēni varētu darboties līdz klasesbiedriem. Tā kā skolēniem ar kustību traucējumiem ir novērota pārslodze dienas gaitā, skolotājas veido interaktīvas pauzes.

Nobeigumā skolotāji nodrošina atgriezenisko saikni un sniedz vērtējumu, kā arī nosaka mājas darba apjomu. Tiek izmantotas gan spēles, gan mīklas, tiek izdarīti secinājumi, prezentācijas, sava snieguma izvērtēšana. Ir stundas, kur netiek organizēts pašnovērtējums.

Veidojot sadarbību ar skolēniem, skolotāji balstās uz pozitīvas saskarsmes izveides principiem. Pētot un vērojot skolēnu darbību, skolotāji nosaka uzdevumu apjomu un grūtības pakāpi. Ņemot vērā, ka beidzot skolu, skolēniem būs nepieciešams sasniegt konkrētās dzīves prasmes, skolotāji nepārtraukti nodrošina skolēnu izaugsmes dinamiku. Tas tiek nodrošināts strādājot vienoti gan pedagogu vidū, gan veidojot pozitīvo saskarsmi ar skolas vadību un skolēnu vecākiem. Skolotāji atzīst, ka galvenais ir veidot skolēnu pozitīvo attieksmi pret priekšmetu un vēlēšanas piedalīties stundās.

Disciplīnas jautājumi arī šajā skolā tiek risinātas citādāk. Ņemot vērā, skolēnu diagnozes un fiziskās veselības traucējumus, ir atļauti daži skolēnu uzvedības īpatnības. Piemēram, skolēnam, kam ir veidotas operācijas un viņam ir vajadzība stundas laikā mainīt sava ķermeņa pozīciju un viņam ērtāk ir cita, netradicionālā pozīcija, tad skolotājs nedos nekādus komentārus vai aizrādījumus. It īpaši tas ir redzams sākumskolas posmā.

Ņemot vērā, ka skola ir speciālā un dažiem skolēniem ir multifunkcionālie traucējumi, tika apspriesta arī šo skolēnu mācīšanas metodika. Diskusijas laikā tika atklāts, ka, strādājot ar bērniem ar speciālām vajadzībām, ir visu skolotāju vienotības nepieciešamība. Skolā no sākumskolas bērni mācību laikā satiekas ar dažādiem skolotājiem, kuri nāk klasē ar savu sniegumu. Tas nodrošina skolēnu vieglāku adaptāciju pamatskolā un nosaka arī viņu prasmi sadarboties ar dažādiem pieaugušajiem cilvēkiem un viņu prasībām. Skatoties no valodas apmācības punkta, tas nedaudz sarežģī procesu, jo skolotājam vajag ar materiāliem iziet dienas laikā caur visu skolu. Tāpēc skolotājas lieto „atgādņu” sistēmu. Katram skolēnam ir mape ar valodas lietošanas noteikumiem, kas aizvieto plakātus.

Skolotāju un skolēnu sadarbība notiek arī ārpus stundām. Skolotāji ir pieejami skolēniem arī konsultāciju un starpbrīžu laikā. Konsultāciju laikā individuāli vai nelielas grupās skolēniem ir iespēja saņemt papildus informāciju vai atkārtotu paskaidrojumu par konkrēto jautājumu. Visbiežāk, konsultācija izradās efektīva un skolēniem rodas pārliecība par savām zināšanām. Tāpat skolotāji izstrādā individuālos plānus skolēniem, kam ir mācīšanas traucējumi. Parasti individuālais plāns ir mērķēts uz konkrēto zināšanu, prasmes vai iemaņas veidošanu un ir ierobežots laikā. Tādā veidā

skolotājs sadarbībā ar skolēna vecākiem un klases audzinātāju izstrādā stratēģiju nākošajam mēnesim. Pēc mēneša tiek analizēts rezultāts un tiek noteikts nākošais mērķis. Šī plāna izmantošana dod iespēju vērot skolēnu izaugsmes dinamiku. Tāpat skolēni izmanto iespēju un izruna svarīgus jautājumus starpbrīžos. Parasti tas ir skolēnu trauksmes izpausme pirms pārbaudes darba. Skolotāji cenšas sniegt skolēniem nepieciešamo informāciju un atbalstu.

Mācību sasniegumu vērtēšana notiek atbilstoši MK noteikumiem un svešvalodas programmā un standartā noteiktiem kritērijiem. Angļu valoda tiek vērtēta 1.-2. klasēs aprakstoši (apzīmē sekojoši: „+” –apguvis; „/” –daļēji apguvis; „-” –vēl jā mācās) un sākot ar 3. klasi vērtē ar atzīmi 10 ballu sistēmā. Skolēniem ar kustību traucējumiem vērtēšanas kritēriji ir izstrādāti atbilstoši viņu spējām. Galvenais kritēriju pamatojums ir objektivitāte un skaidrība gan skolēnam ar speciālām vajadzībām, gan pārējiem skolēniem. Gada sākumā tiek veikta skolēnu diagnostika ar dažādu uzdevumu, testu palīdzību, lai noskaidrotu viņu valodas prasmes līmeni. Skolēnus ar speciālām vajadzībām un valodas traucējumiem vērtē dinamikā. Sākumskolā zināšanu, prasmju un attieksmju pārbaudei un vērtēšanai tiek izmantotas dažādas metodes. Pārbaudes laikā tiek izmantoti adaptēti pēc mācību grāmatas satura testi. Temata apguves procesā skolēnus vērtē vārdiski, aprakstoši vai ar atzīmi. Skolotājas bieži lieto uzlīmes. Skolēniem sākumskolā tas ir liels motivācijas līdzeklis. Skolēnam ar valodas traucējumiem, ja viņš ir sagatavots stundai un ir gatavs sniegt atbildi, skolotāja liek atzīmi ne tik par zināšanām, cik par attieksmi un vēlēšanos un motivāciju darīt, tiekties pēc laba rezultāta. Šeit strādā

Tā kā valodas apguve skolēniem ar mācīšanas traucējumiem ir viens no sarežģītākajiem mācību posmiem, skolēniem iztrūkst kāda no prasmēm: lasītprasme, pareizrakstība, klausīšanas prasme vai valodas lietojums. Šajos gadījumos skolēniem tiek piedāvātas atgādnēs un skolotāja palīga atbalsts.

Dziļākas izpratnes par iekļaujošas skolas svešvalodas mācību satura apguves organizācijas procesu pēc novērojuma tika veiktas intervijas ar iekļaujošas skolas trim angļu valodas skolotājām, ar mērķi izziņāt viņu pieredzi šajā jautājumā. (skat.3.pielikumu). Jautājumi tika veidoti, balstoties uz Devida Mitčela „formulu” par iekļaujošu skolu. (sk. 2.attēlu). Lai nodrošinātu anonimitāti, skolotājām tiek doti burtu apzīmējumi – „X”, „Y” un „Z”.

Skolotājas „X” pieredze iekļaujošā skolā sastāv 37 gadus, skolotājas „Y” 25 gadus un skolotājas „Z” 7 gadi. Skolotājas „X” un „Y” strādā posmos no 5. līdz 12. klasei, skolotāja „Z” pārsvarā strādā ar sākumskolas skolēniem – no 1. līdz 4.klasei. (sk.3. pielikuma 1.jautājumu)

Neskatoties uz atšķirībām izglītības posmos visām skolotājām ir vienāds redzējums, ka skolēniem ar kustību traucējumiem ir tādas pašas iespējas uz izglītību, ka citiem. Skolotājas atzīst, ka šī iemesla dēļ skolā ir noteiktas modifikācijas, lai nodrošinātu visiem skolēniem mācību pieejamību. Pirmkārt, skolotāji nāk pie skolēniem uz viņu kabinetu. Tās skolotājiem rada dažādas neērtības, piemēram, visus materiālus jāglabā skolotāju istabā, nevar pilnvērtīgi izmantot IT tehnoloģijas, jo ne visi kabineti ir aprīkoti ar interaktīvām tāfelēm. Taču skolotājas apzinās to, ka skolēniem ir daudz ērtāk savā kabinetā, jo tas ir veidots atbilstoši viņu vajadzībām un katram ir piekļuve visam nepieciešamajam- skapīšiem, tāfelei un galdiem. Otrkārt, skolā ir lifts un pacelāji, kas nodrošina skolēnu ar kustību traucējumiem brīvu pārvietošanos pa skolu, tāpēc plānojot stundu, kur ir nepieciešamas IT tehnoloģiju izmantošana- dators, televizors vai interaktīva tāfele, skolotājs paziņo par to savlaicīgi skolēniem un arī asistentiem, kas palīdz skolēniem ar kustību traucējumiem un tad viņi var nomainīt telpas. Dažreiz skolotājas paši palīdz skolēniem, ja asistents nav pieejams. Treškārt, plānojot un organizējot stundu, skolotājas atzīst, ka viņām jābūt gatavam pielāgoties nestandarta situācijām. Atkarībā no skolēnu vajadzībām un spējām katrā stundā, skolotājām darbojoties pēc plāna var gadīties to pilnībā modificēt, aizvietot vai pilnībā izslēgt uzdevumu izpildi. Iemesli tam var būt dažādi- dažu skolēnu ne sagatavotība, uzvedības problēmas, veselības stāvoklis, skolēnu ilgstoša prombūtne slimošanas dēļ, stundas sarakstā svešvaloda nāk 1.stundā vai pēdēja utt. Šo iemeslu dēļ skolotājam bieži jāveido alternatīvas katram uzdevumam. (sk.3. pielikuma 2.jautājumu)

Savās stundās skolotājas cenšas izmantot dažādus mācību līdzekļus un metodes. Skolotāja „X” papildus pamata komplektam, izmanto filmu skatīšanos, populāro dziesmu mācīšanos, jo uzskata, ka „skolēniem jādzird autentiskā valoda kontekstā, ne tikai skolotājas teikto vai audioierakstā dzirdēto. „ Tāpat skolotāja atzīst, ka mūsdienu pieejamas mācību grāmatas ir sastādīti tā, ka skolotājam nekas nav jāizdomā, taču ir nepieciešama uzdevumu modifikācija skolēniem ar valodas traucējumiem- parasti tā ir atvieglošana vai apjoma samazināšana. Biežāk tiek izmantotas grāmata ar darba burtnīcu, jo neskatoties uz to, ka skolā mācās bērni ar kustību traucējumiem, skola īsteno vispārējas izglītības programmu, kas prasa konkrēto mērķu sasniegšanu. Savās stundās skolotāja bieži joko un veido asociācijas, jo uzskata, ka skolēniem ir jāveido pozitīva attieksme pret priekšmetu.

Skolotāja „Y” savās stundās cenšas izmantot pēc iespējas vairāk vizuālā materiālā- tabulas, bildes, plakātus. Papildus mācību grāmatai un darba burtnīcai, tiek izmantotas arī IT tehnoloģijas. Katrā stundā skolotāja cenšas izmantot CD atskaņotāju, lai skolēni dzirdētu valodu. Skolotāja gatavo

arī stundas, kuras iekļauj sevi kultūras īpatnību izziņu, bieži vien tas notiek pirms svētkiem – Helovīns, Valentīndiena, Ziemassvētki, Lieldienas.

Skolotāja „Z” savās stundās cenšas iesaistīt visus skolēnu uztveres veidus: dzirdi (stundās skolotāja un skolēni dzied dziesmas, maina balsi, skandina vārdus), redzi (stundā skolēni apskata bildes un ilustrācijas, plakātus, tabulas, apkārt esošus priekšmetus, savas lietas), tausti (stundās skolēni strādā ar dažādiem materiāliem, paņem rokas rotaļlietas utt.). Viss ir atkarīgs no stundas satura, mērķiem un uzdevumiem. Skolotāja necenšas tulkot vārdus, ja ir iespējams tos parādīt ar kustībām un žestiem. „Stundās sākumskolā ir gandrīz kā maza izrāde”- atzīst skolotāja.

Visas skolotājas pēc iespējas iesaista skolēnus stundā laikā un prasa no visiem skolēniem uzdevumu izpildi. Ienākot klasē viņi pārņem vadību un cenšas veidot mācību vidi visiem skolēniem – ir uzdevumi, kurus pilda visi kopā, citi uzdevumi ir modificēti un difirencēti, ir uzdevumi, kurus izpilde notiek katram individuāli, taču ir konkrētas prasības. Skolēniem jāsaprot, ka neskatoties uz īpašām vajadzībām, katram jāstrādā lai būtu rezultāts. Tāpat ir izvēlētas dažādas stundu organizācijas formas, jo runas prasmi nav iespējams iegūt bez dialoga izveides. Ir organizēts arī darbs grupās. Taču tas prasa lielāko sagatavošanos procesu. (sk.3. pielikuma 3.jautājumu)

Runājot par resursu izmantošanu visas skolotājas atzīst, ka izmanto visu stundā pieejamus resursus – atskaņotājus, plakātus, ilustrācijas un IT tehnoloģijas. Skolēniem, kam ir apgrūtināts kaut kāds darbošanās veids, piemēram rakstīšana ar pildspalvu, var izmantot pieejamus resursus un aizvietot rakstīšanu ar planšetdatoru. Vecākajās klasēs skolotājas atļauj lietot telefonu vārdu tulkošanai vai informācijas meklēšanai. Diemžēl, skolotājas atzīst, ka daudzos kabinetos ir slikts interneta savienojums vai tā vispār nav, tas bieži vien rada grūtības darbā ar IT tehnoloģijām. Skolēniem ar kustību traucējumiem ir pieejami atbalsta pasākumi – skolotāja palīgs, apjoma samazināšana un papildus laiks, dažiem skolēniem ir iespēja izmantot vārdnīcas pārbaudes darbu laikā un atgādnēs. Resursu izmantošana ir atkarīga no mācību satura un stundas mērķiem un uzdevumiem. (sk.3. pielikuma 4.jautājumu)

Vērtēšana svešvalodas stundās notiek dažādi, bet galvenais nosacījums ir iepriekš aprunāti un saprotami kritēriji. Skolēnus, kam nav valodas traucējumu un viņu kustību traucējums neietekmē viņu darba spēju, tiek vērtēti kā pārējie skolēni. Skolēni ar speciālām vajadzībām tiek vērtēti dinamikā. Skolēniem, kam ir izstrādāts IIP, tiek vērtēti atbilstoši šim plānam. Vērtēšana notiek atbilstoši MK noteikumiem un svešvalodas standartā un programmā noteiktiem parametriem. Skolotājas atzīst, ka cenšas savu vērtējumu izteikt pozitīvā skatījumā, lai vērtējums sniegtu motivāciju mācīties, nevis grautu pašvērtējumu. Stundās tiek izmantots gan vārdisks vērtējums, gan

ar atzīmi, gan ar ieskaitīts/ neieskaitīts. Tāpat tiek izmantots pašnovērtējums un skolēnu savstarpējais vērtējums pēc kopīgi izstrādātiem kritērijiem. Skolotājas atzīst, ka skolēni bez traucējumiem apzinās savu klasesbiedru grūtības un nekad neapstrīd skolotāja vērtējumu, jo saprot, ka tas ir objektīvs. Pārbaudes darba laikā skolotājas skolēniem ar speciālām vajadzībām sniedz mazāku uzdevumu apjomu un palielina izpildes laiku. Ja skolēnam VPMK atzinumā ir noteikti citi atbalsta pasākumi, tad skolēnam ir tiesības tos izmantot- atgādnes vai skolotāja palīga atbalstu. Taču skolotāja palīga uzdevums ir sniegt skolēnam palīdzību uzdevuma izpratnes izveidei un organizācijas jautājumos. Skolēns pilda uzdevumus patstāvīgi. Skolotājām būtiski jāizstrādā katra vērtēšanas brīža kritērijus, kas sevī ietvertu arī attieksmi pret priekšmetu. Vērtēšanai jābūt diferencētai un sīki analizētai labo rezultātu sasniegšanai skolēniem ar veselības traucējumiem. (sk.3.pielikumā 5.jautājumu)

Skolēnu ar kustību traucējumiem pieņemšanai tiek veidota pozitīva attieksmi pret viņiem. Gan skolēni, gan vecāki ir informēti par to, ka skolā mācās bērni, kam ir kustību traucējumi. Skolotājas neizceļ skolēnu vājas puses, bet gan stipras un stundas laikā cenšas radīt situācijas, kur skolēns var sevi parādīt. Sākumskolā šie bērni ir skolotāju palīgi. Viņi tiek iesaistīti arī stundas laikā. Tāpat notiek skolēnu iesaiste pāru un grupu darbos, lai sekmētu viņu sadarbību ar citiem skolēniem. Skolotājas atzīst, ka ļoti daudz ir atkarīgs no viņu uzvedības un attieksmes. Tāpat skolotājas akcentē to, ka nevar nevienam skolēnam un, it īpaši ar kustību traucējumiem, parādīt ka viņa traucējums viņu definē. Vienīga atšķirība, ka skolēnam ar traucējumu vajag lielāko piepūli un lielāko atbalstu. Skolotājas sniedz to atbalstu un pieņem skolēnu arī ārpus stundām, konsultāciju laikā. Tāpat bieži vien skolotājas velta skolēniem laiku starpbrīžos un notiek vienkārša saskarsme par skolēnu interesējošām tēmām. Ja tiek pamanīta negatīva attieksme pret skolēniem vai rodas konflikta situācijas, ar skolēniem tiek veidotas pārrunas, individuālas sarunas. (sk.3.pielikumā 6.jautājumu)

Runājot par dažādu problēmsituāciju risināšanu svešvalodas stundās, viss ir atkarīgs no problēmas rakstura. Ja skolēnam ar kustību traucējumu radās nepieciešamība apmierināt savas pamatvajadzības, var būt pieaicināts asistents, kurš sniegs viņam nepieciešamo atbalstu. Ja skolēnam ir problēmas ar mācīšanās, tad tiek pieaicināts skolotāja palīgs un ir izstrādāts IIP. Taču lielāko atbalstu svešvalodas skolotājām sniedz saskarsme ar kolēģēm. Vispirms tiek veidotas pārrunas ar klases audzinātāju ar mērķi saprast grūtību iemeslu. Nepieciešamības gadījumā tiek veidota sadarbība ar vecākiem. Tāpat skolotājas var aicināt stundās sociālo pedagogu un psihologu, kas veido novērojumus un sniedz atgriezenisko saikni un veido sadarbību gan ar skolēniem, gan ar

skolotājām. Ja problēmas stundā rodas ar skolēnu veselības stāvokli, skolotājs var vērsties pie skolas medmāsas. Tāpat radušas problēmsituācijas tiek risinātas arī ar skolas administrācijas palīdzību. Skolotājas atzīst, ka skolā notiek cieša sadarbība visos līmeņos un tas arī nodrošina skolēnu veiksmīgāko iekļaušanos. (sk. 3. pielikumā 7.jautājumu)

Vērojot un hospitējot svešvalodas stundas, kā arī vadot intervijas ar svešvalodas skolotājām tika novēroti un konstatēti sekojoši angļu valodas stundu iezīmes iekļaujošā skolā 1.-3.klasē:

1. skolotāji ir stundas vadītāji un bērnu palīgi
1. skolotāji nodrošina labvēlīgo vidi mācībām
2. skolotājiem un skolēniem ir izveidota pozitīva saskarsme
3. skolotāji apzinās skolēnu vajadzības un atkarībā no tām plāno savu darbību un izvēlas metodes
4. skolotāji apzinās katra skolēna zināšanas, spējas un iemaņas, atbilstoši tam stundā piedāvā diferencētus praktiskus uzdevumus
5. skolotāji nepārtraukti veido skolēnu motivāciju
6. mācību materiāls ir dažādots un nodrošina dažādu spēju un zināšanu apguvi
7. mācību stundās tiek attīstīti skolēnu izziņas procesi un tiek veicināta viņu vispārīga attīstība
8. skolēni apzinās savu piederību izglītošanas procesam un aktīvi piedalās stundā
9. grūtības sagādā skolēnu vērtēšana, skolēniem ir grūtības veikt pašnovērtējumu
10. skolēnu dažādas fiziskās veselības traucējumi būtiski ietekmē stundas gaitu

Summējot empīriskā pētījumā gūtas atziņas, var secināt, ka svešvalodas apguve skolēniem ar veselības traucējumiem ir sarežģīts, bet interesants darbs. Skolotāju uzdevums ir ne tikai sniegt zināšanas, bet arī sekmēt pozitīvas attieksmes izveidi skolēniem. To var sasniegt veicinot produktīvo, uz savstarpējas cieņas balstīto, darbu. Skolēniem ir nepieciešama skolotāja atbalsts ne tikai mācību procesā, bet arī ārpus tā. Sniedzot mācību satura apguvi, skolotājam jādomā kādos netradicionālos veidos motivēt skolēnus valodas izziņai. Skolotājs ir skolēna atbalstītājs, partneris un arī zināšanu bagātības glabātājs.

Balstoties uz šīm atziņām bija nolemts veidot stundu plānu modelēšanu un to praktisko pielietojumu pedagogiskās darbības izmēģinājuma laikā.

2.3.3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība 1.-3. klasēs

Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība tika veikta ar mērķi pārbaudīt teorētiski apkopotās atziņas un praktiski pielietot novērošanas laikā pārņemto citu pedagogu pieredzi angļu valodas mācību satura apguves organizācijā skolēniem ar kustību traucējumiem 1.-3.klasē.

Modelējot stundas bija svarīgi veidot tos interesantus un ar aktivitātēm daudzveidīgiem. Tāpat bija nepieciešams ievērot skolēnu vajadzības un valodas prasmes līmeni. Katrai stundai tika noteikts mērķis un uzdevumi, kā arī katram uzdevumam tika nodrošināta konkrēta aktivitāte.

Stundas ievaddaļa tika veltīta iepriekšējas pieredzes aktivizēšanai. 1. klasē stundas sākumā kopā ar skolēniem tiek dziedāta sasveicināšanas dziesma, 2. klasē notiek spēle vārdu krājuma aktivizēšanai. 3. klasē tas ir jautājumu uzdošana. Mērķis ir viens pārslēgt skolēnu uzmanību no iepriekšējas stundas un nodrošināt viņu iesaisti stundā, kā arī aktivizēt runu un sekmēt iepriekšējas vielas nostiprināšanu. Šo aktivitāšu izmantošana palīdz skolotājam saprast cik skolēns prot jau darīt, kur viņam ir grūtības un vai viņš ir gatavs darbībai stundā. Ja skolēnam neveicās uzdevuma izpilde vai viņš neiesaistījās, tad skolotājam ir jāmaina darbība un jāiesaista šo skolēnu citādāk. Stundas ievaddaļai tiek veltīts 7- 10 minūšu laiks. Tāpat skolotājs var izvēlēties kā organizēt šīs aktivitātes-frontāli, vai pa pāriem, vai grupās. Skolēniem ar kustību traucējumiem iesaiste notiek jau no paša sākuma. Viņi var būt skolotāja palīgi vai spēlēt skolotāja lomu.

Stundas galvenā daļa parasti ir veltīta jaunas vielas apguvei. Grāmatas „Family and Friends” ir veidota tā, ka katrai stundai ir paredzēta kāda no valodas lietpratības apguvei. Ir svarīgi, ka grāmatas saturs ir veidots pakāpeniski un sistemātiski. Tas skolēniem ar kustību traucējumiem ļoti palīdz, jo viņi ar laiku saprot principu. Katrā stundā ir uzdevumu klāsts, kas ir balstīts uz visu uztveres veidu iesaisti vielas apgūšanas procesā un temati ir saistīti ar skolēnu pieredzi. Vispirms, notiek iepazīšana. Skolotājs sniedz paskaidrojumu vai nodrošina tā demonstrāciju. Paskaidrojums var būt gan vārdisks, gan vizuālais, gan audiāls, vai pat taktils. Viss ir atkarīgs no tā, kāds ir mērķis un kādas ir skolēnu vajadzības un stipras puses. Pēc iepazīšanas, notiek treniņš. Un te ir svarīgi zināt, kādas ir skolēnu spējas. Dažiem pietiek vienu reizi izlasīt, pamēģināt un viņi jau saprot un mēģina paši pielietot jauniegūtas zināšanas un prasmes, citiem ir nepieciešams skolotāja atbalsts. Tie, kam ir grūtības tiek iesaistīti papildus aktivitātē, piemēram mācoties vārdus, sanāk kopā un viens lasa vārdu, otrs mēģina to atrast bildē. Tāpat tiek doti uzdevumi uz izpratni: mācoties skaņas, skolēniem tiek izdalītas lapiņas. Viņi klausās ierakstu ar jau dzirdētām un mācītām skaņām un lapiņas raksta tikai burtu. Ieraksts skan vairākas reizes. Skolēnam, kam ir grūtības ar rakstīšanu rada kārtiņas ar burtiem. Pēc uzdevuma izpildes var redzēt, kam ir grūtības un kam nav. Darba burtnīca ir

adaptēta grāmatai un satur dažādus uzdevumus vielas nostiprināšanai. Šīs ir lielisks moments sniegt individuālo pieeju visiem skolēniem. Skolēniem ar kustību traucējumiem, it īpaši 1. klasē, ir nepieciešama skolotāja palīdzība katra stundas organizatoriska momentā-samainīt mācību materiālus, atrast nepieciešamo informāciju, sākt darboties. Tāpēc ir svarīgi pārredzēt klasi un sniegt atbalstu tiem, kam to vajag. Dažreiz rodas situācijas, kad skolēniem ir nepieciešama asistenta palīdzība. Skolēni ir informēti par to un viņiem nerada izbrīnu, ja skolotājs stundas laikā zvina pa telefonu, lai aicinātu asistentu. Vienīgais, tas skolēnam, kurš iziet rada grūtības pēc tam pārslēgt uzmanību, taču ar skolotāja palīdzību viņš spēj pēc tam turpināt iesākto. Skolēniem 1. un 2. klasē ir grūti, ja viņi kaut ko nesaprot, tāpēc ir svarīgi atkārtot paskaidrojumu vai vēltīt papildus laiku vielas izskaidrošanai. Tāpat var gadīties, ka uzdevums skolēniem ir pa grūtu vai pa vieglu. Ir gadījumi, kad pilnībā jāmaina stundas plāns, ja ir konstatēts, ka bērniem uz doto brīdi ir grūtības. Galvenais ir nodrošināt pozitīvo gaisotni klasē un iedrošināt skolēnus iesaistīties. Tāpat ir svarīgi nodrošināt skolēniem atgriezenisko saikni, novērtējot viņu sniegumu. Ja notiek parasta stunda tas ir izdarāms vārdiski. Vērtējot notiek skolēnu pamudināšana tālākai darbībai.

Nobeiguma daļā ir nepieciešams rezumēt stundā iegūto. Ir labi, ja stundas sākumā ir uzrādīti uzdevumi, tad var veidot skolēnu pašnovērtējuma prasmes pilnveidi. Nobeigumā parasti tiek veidota aktivitāte – tā var būt atvadīšanas dziesma, vārdu spēle. Tāpat nobeigumā skolēni saņem mājas darbu. Parasti mājas darbs ir veidots, balstoties uz stundas laikā iegūtas vielas nostiprināšanu un nav liels.

1. klases skolēni skolā mācās tikai 3 mēnešus. Šajā klasē ir 7 zēni un 3 meitenes. Skolēniem ir gan valodas traucējumi, gan ir VPMK sniegta rekomendācija apmeklēt nodarbības ar logopēdu. Vislielākās grūtības valodas apgūvē ir zēniem. Vadot stundas šajā klasē tika konstatēts, ka skolēniem ir grūtības dzimtas (krievu valodas apgūvē), tāpēc angļu valodas stundas tika veidotas kā interaktīvas- mācīšanās caur darbību. (sk.4.pielikumu) Vispirms notiek jaunas informācijas iegūšana – krāsu apskatīšana, asociāciju izveide (tiek lietota dzimta valoda). Pēc tam notiek jauno vārdu apguve, skolēni klausās audioierakstu, meklē to pašu krāsu savā grāmatā, vienmēr ir izmantotas kārtiņas un kāds no skolēniem darbojas pie tāfeles. Tad seko atkārtošana pēc ieraksta. Visas šīs darbības notiek konkrētā secībā un skolēniem ir saprotama to izpilde. Pēc uzdevumu izpildes sekojošais uzdevums ir balstīts uz atmiņas trenēšanu- notiek kārtiņu spēlē. Skolēni vispirms atkārtoti krāsu nosaukumus ar skolotāju, tad mēģina darīt to paši. Ja kāds aizmirs, viņš atkārtoti kopā ar citiem. Tad notiek skandēšana. Skandēšana skolēniem patīk, jo tad viņi var piecelties kājas un pakustēties. Kad notika šie uzdevumi var turpināt darbu ar grāmatu vai ar skolēnu personīgajām

mantām-zīmuļiem. Skolēniem jāizpilda skolotāja instrukcijas. Atkal var diferencēt un veidot darbu pāros vai aicināt skolēnus pie tāfeles. Spēle ir galvenā metode 1. klasē. Taču vajag pārdomāt tas noteikumus. Vadot modelēto stundu 1. klasē sastapos ar tādām neieplānotām situācijām kā skolēnu emocionalitāte, ja nesanāk atminēt krāsu. Viens no skolēniem nevarēja atcerēties krāsas nosaukumu un viņam arī nepatika, ka skolotājs palīdz. Bija nepieciešams iesaistīt citus skolēnus, tad viņam atkal radās interese spēlēt. Tāpat dažiem skolēniem bija maz pacietības. Bija nepieciešams veidot uz tāfeles konkrētu sarakstu, lai skolēniem būtu skaidrība, kāda ir secība. Dažiem skolēniem ir grūtības ar vārdu izrunu, jo viņi sastopas ar valodu pirmo reizi. Neskatoties uz to, ka skolēniem ir dažādi līmeni, stundā tika iesaistīti visi. Bija skolēni, kuriem skolotāja atbalsts bija nepieciešams pastāvīgi, jo viņiem ir vāja paškontrolē un trūkst organizētības, šos skolēnu vajadzēja nepārtraukti mudināt darboties. 1. klasē lielākais akcents ir likts uz skolēnu ieinteresētību un izziņu. Tiek iesaistīti visi uztveres veidi, lai skolēnam veidotos asociācijas.

2. klasē mācās tikai 6 skolēni- 4 zēni un 2 meitenes. Skolēniem ir multifunkcionālie traucējumi. 1 zēnam ir valodas traucējumi un mācīšanas traucējumi, 1 zēnam ir nepieciešams logopēda atbalsts, 1 meitene i ir valodas traucējumi, otrai meitenei ir mācīšanas un valodas traucējumi, kuru dēļ viņai bija jāpaliek 2. klasē uz otro gadu un nomainīt skolu. Līdz tam meitenes iekļaušana citā skolā noritēja neveiksmīgi. Modelējot stundu uzsvars ir likts uz skolēnu aktīvu līdzdalību. (sk. 4. pielikumu) Neskatoties uz skolēnu mazo skaitu klasē, katram no viņiem jāorganizē individuālā pieeja. Veicot katru darbību vispirms kopā, ir nepieciešams pēc tam to pašu darbību atkārtot ar katru individuāli. Skolēniem ir lielas grūtības sevis organizēšanā un ir valodas uztveres problēmas. Vislielākās grūtības ir skolēniem, kam ir multifunkcionālie traucējumi.

Pirms uzsākt darbu ar tekstu ir nepieciešamība veltīt laiku jauno vārdu atkārtošanai, kas palīdz sekmīgi izprast tekstu. Parasti tiek lietotas spēles ar kārtiņām. Vizuālā informācija rada interesi un skolēniem ir iespēja iziet pie tāfeles un būt rādītājam. Tad ir vārdu atkārtošana pēc ieraksta. Tas ir nepieciešams skolēniem gan izrunas izveidei, gan uzmanības koncentrēšanai. Skolēni, kam ir izrunas grūtības atkārtoti visus vārdus.

Tad seko intereses radīšana par tekstu. Vispirms tiek apskatītas bildes un izlasīts nosaukums. Protams, neiztikt bez dzimtas valodas. Dažiem skolēniem tā ir nepieciešamība. Ja ir skaidrs par ko būs teksts, sākas to klausīšanās, ja nē skolotāja vai citi skolēni, lietojot dzimto valodu to paskaidro citiem, kas nesaprata. Tekstu klausās daļās. Pēc katras daļas ir pauze, tad skolēni izstāsta ko saprata.

Pēc teksta noklausīšanas, skolēni lasa tekstu fragmentos un tulko to. Dažreiz uzpēlējām spēli – viens ir lasītājs, otrs ir Google translator. Skolēniem ar lasīšanas grūtībām netiek dots liels

apjoms, jo tas aizņem laiku un citiem skolēniem paliek garlaicīgi. Tāpēc viņus skolotājs var paprasīt izlasīt, kad citi bērni pilda rakstisko uzdevumu. Pēc teksta izlasīšanas seko uzdevums uz teksta satura izpratni. Te priekšroka dota tiem skolēniem, kam ir vēlme atbildēt.

Stundas beigās tiek veidota atgriezeniska saikne, skolēniem ir iespēja uzzīmēt un pastāstīt par savu mīļāko rotaļlietu.

3. klasē mācās 7 zēni un 6 meitenes. 2 zēniem šajā klasē ir valodas traucējumi. 2 meitenēm ir nepieciešams logopēda atbalsts. Ir zēns, kas pārvietojas ratiņos. Ja ir veidotas aktivitātes ar kustībām vienmēr jāveido modifikācijas, lai viņš arī piedalītos. Modelējot stundu šajā klasē uzmanību veltīju šī zēna iesaistīšanai. (sk. 4.pielikumu). Skolēns tika iesaistīts stundas galvenajā daļā – viņš piedalījās gan kā spēles vadītājs, gan mēmā šovā. Tāpat tika iesaistīti skolēni ar valodas traucējumiem. Uzdevumu izpildes laikā varēja pamanīt, ka skolēnu temps ir atšķirīgs. Tāpēc šos skolēnus izmantoju kā pārbaudītājus. Citas stundas var kopēt papildus materiālus šiem skolēniem. Multfilmas skatīšanās skolēniem veido interesi, taču ne vienmēr ir iespējams to apskatīt uz liela ekrāna, tāpēc jāreķinās ar to, ka tas var aizņemt laiku, kamēr visi skolēni atrādīs piemērotu vietu skatīšanai. Šīs stundas laika aizkavēšanos radīja skaņas nepietiekamība, tāpēc tika atskaņot arī audioieraksts. Tā kā šīs aktivitātes paņēma daudz laiku tika veiktas korekcijas stundas plānā un lomu spēle tika pārnesta uz nākošo stundu. Tā vietā dialogs tika lasīts korī un tika pildīti uzdevumi darba burtnīca.

Pirmā atziņa, kura atnāca, strādājot ar bērniem ar speciālām vajadzībām, ir skolotāja elastīguma nepieciešamība. Stundas laikā var atgadīties dažādas problēmsituācijas un atbilstoši tām ir jāspēj reaģēt un mainīt savu darbību.

Otrā atziņa, ka ir nepieciešama diferenciacija. Klasē, kur ir bērni ar ierobežotām kustībām un speciālām vajadzībām, darbs dalās vairākos blokos. Ir ievaddaļa, kur iesaistās visi skolēni kopā. Ir galvenā daļa, kad ir nepieciešams darbu dalīt. Dažiem skolēniem ir grūtības veikt lielus pēc apjoma darbus, jo viņiem ir ierobežotas kustības. Ja klāt vēl skolēnam ir mācīšanas problēmas, tad ir skaidrs, ka viņa darbs būs pēc apjoma mazāks. Viens no principiem: galvenais ir, lai skolēns izprot principu, kādā jāveic konkrēta darbība. Tāpat ir nepieciešama skolēnu sadarbības veicināšana.

Trešā atziņa, ka izglītojošais darbs ir praktisks darbs. Kā arī izglītojošs process ir nedalāms no audzināšanas procesa. Pārsvarā skolēni ar speciālām vajadzībām, reti apmeklē pirmsskolu izglītības iestādes. Atnākot uz skolu skolēni paralēli mācībām socializējas sabiedrībā un apgūst nepieciešamas prasmes tālākai dzīvei, mācās ievērot sabiedrībā pieņemtas normas un prasības, dienas režīmu.

Ceturrtā atziņa, ka skolotājam jābūt aizrautam ar savu darbu. Jādomā, kas ir labs skolēniem. Jāveic izpēte, lai izprastu kādas ir skolēnu vajadzības un spējas. Katru gadu jāveic izmaiņas metožu un organizācijas formu izvēlē.

Piektā atziņa, ka ir nepieciešama informācijas nepārtraukta apmaiņa visos līmeņos. Ir jānodrošina labvēlīgas uz pozitīvu sadarbību balstītās attiecības ar vecākiem. Ja vecāki apzinās savu bērnu vajadzības un ir tendēti sadarboties, nodrošina skolēnu gatavību skolai un informē pedagogus par sava bērna veselības stāvokli, vajadzībām, mācīšanas un mācīšanās grūtībām un ir gatavi aktīvi piedalīties bērna skolas dzīvē un veicināt skolēna izglītošanu, audzināšanu un rehabilitāciju ārpus skolas, tad ir iespējama skolēna pakāpeniskā socializēšanās un ir lielāka iespēja sagatavot atbildīgo, dzīvei sabiedrībā gatavo un vispusīgi attīstītu personību.

Bērni ir mūsu nākotne un tas nākotnes dēļ ir vērts censties, strādāt un meklēt risinājumus, lai katrs justos nozīmīgs.

Secinājumi

1. Iekļaušana nozīmē līdzvērtīgas tiesības uz izglītību visiem bērniem neatkarīgi no viņu spējām, vajadzībām, kultūras un mantiska stāvokļa, sociālās un politiskas piederības, nodrošinot viņiem kvalitatīvās izglītības pieejamību starp vienaudžiem un sekmējot viņu pieņemšanu sabiedrībā.
2. Iekļaušanas process izglītības iestādē notiek, ja skolai ir sekojošas būtiskas iezīmes- visām skolas iesaistītām personām ir gatavība strādāt atbilstoši iekļaujošas skolas principiem un tā ir vieta ar visiem nepieciešamiem resursiem, kur bērni ar speciālām vajadzībām var saņemt pielāgotu viņu vajadzībām un spējām mācību programmu, mācīšanu un vērtēšanu pieejamā viņiem vidē, kur tiek nodrošināta viņu pieņemšana un ir sniegts atbilstošs atbalsts.
3. Pēc LR likumdošanas Latvijā ir 9 speciālās izglītības mērķgrupas, vienu no tām veido bērni ar fiziskās attīstības traucējumiem, kam viņu iedzimtais vai iegūtais fiziskais stāvoklis rada ierobežojumu vai fiziskās veselības problēmas, kuru dēļ viņi daļēji vai pilnībā nespēj piedalīties dzīves notikumos bez cita cilvēka atbalsta un kuru izglītošana prasa speciālās vides izveidi, kur tiktu nodrošināts ne tikai viņu izglītošanas process, bet arī veicināta viņu rehabilitācija.
4. Bieži vien skolēniem ar fiziskās attīstības traucējumiem ir novērojami citi traucējumi, kas būtiski ietekmē viņu izglītošanos un var izpausties dažādās pakāpēs un formās: mobilitātes un koordinācijas traucējumi dažādās pakāpēs, runas, dzirdes un redzes traucējumi, kā arī sensoras, sīkas motorikas spējas. Ir novēroti arī uzmanības koncentrēšanas grūtības, organizatoriska rakstura un atmiņas problēmas un lēns darba temps.
5. Pasaulē esoša situācija un Latvijas daļība ES diktē svešvalodu apguvi jau no 1. klases, jo sabiedrība paliek multikulturāla un tas ietekmē darba tirgus prasības pret topošo šīs sabiedrības locekļi. Svešvalodas apguve rada apstākļus skolēnu sekmīgai savas personības pilnveidei un potenciāla īstenošanai mainīgajās dzīves situācijās.
6. Svešvalodas mācību satura apguves organizācija 1.-3.klasēs ir veidota modelējot reālas saziņas situācijas atbilstoši skolēnu pieredzei un izmantojot dažādus līdzekļus, metodes un organizācijas formas, pakāpeniski radot skolēniem interesi pret valodu un viņu veidojot komunikatīvo kompetenci. Valodas mācību satura apguve skolēniem ar fiziskās

attīstības traucējumiem veido grūtības, taču nodrošinot viņu mācīšanu atbilstoši iekļaujošas izglītības principiem var sekmēt skolēnu valodas lietpratību.

7. Pētījuma rezultāti liecina, ka pedagogam organizējot iekļaujošu izglītību svešvalodas stundās, jāveido sadarbību visos skolas līmeņos, iesaistot savā darbībā kolēģus, atbalsta personālu, vecākus un pašus skolēnus. Vienota darbība kopīgo mērķu sasniegšanā var nodrošināt skolēnu turpmāko iekļaušanos sabiedrībā un aktīvu līdzdalību tajā.
8. Pētījuma mērķis teorētiski pamatot un praktiski pārbaudīt angļu valodas mācību satura apguves organizācijas specifiku iekļaujošā skolā bērniem ar kustību traucējumiem ir sasniegts.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

1. Auziņš A., Hadaņonoka I., Liepiņa A., Maslovska K., Miezīte S., Nīmante D., Nobela R....Visocka I. (2002) *Skola visiem*. Rīga:SAC.
2. Anastasiow Gallaher K. (2003) *Educating exceptional children* (10th ed.) USA: Houghton Mifflin
3. Bender W.N. (2008) *Learning disabilities. Characteristics, identification, and teaching strategies*. USA: Pearson
4. Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra (2011.) *Galvenie principi kvalitātes veicināšanai iekļaujošā izglītībā – Ieteikumi praksei*, Odense, Dānija: Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra; https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education-recommendations-for-practice_keyprinciples-rec-LV.pdf
5. Freimanis I. (2007) *Ieskats speciālās skolas darbā*. Rīga: RAKA
6. Gargiulo R.M. (2006) *Special Education in contemporary society*. (2nd ed.) USA: Thomson Wadsworth
7. Glazzard J., Stokoe J., Hughes A. (2015) *Teaching primary special needs*. London:SAGE
8. Harmer J. (2007) *How to teach English*. UK: Pearson Education Ltd.
9. Haager D., Klingner J.K. (2005) *Differentiating instructions in inclusive classrooms. The special educator's guide*. USA: Pearson
10. Hoff Erica (2009) *Language development*. Wadsworth.
11. Izglītības un Zinātnes Ministrija. (2017) *Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014. -2020. gadam. Informatīvā daļa*. Rīga: Izglītības un Zinātnes Ministrija. Pieejams: <http://www.lsa.lv/wp-content/uploads/2013/03/Izglitibasattistibaspamatnostadnes.pdf>
12. Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeiron” (2008) *Projekta „Iekļaujošie gadījumi” darbu materiālu pakete*. Pieejams: http://www.apeirons.lv/down/gadijumi/pakete_1.pdf
13. Kaltigina M., Kulačkovska A., Blusanoviča I., Vazne I. (2002) *Svešvalodas prasmju līmeņi*. Rīga: SIA N.I.M.S.
14. Kauffman J.M., Hallahan D.P. (2005) *Special education. What it is and why we need it*. USA: Pearson
15. *Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām*; (13.12.2006) ANO. Redakcija: 17.02.2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis

16. *Latvijas Republikas Saeima* (29.10.1998) Izglītības likums. Redakcija: 01.01.2018. Rīga: Latvijas vēstnesis <http://www.likumi.lv/doc.php?id=50759>
17. *Latvijas Republikas Saeima* (10.06.1999) Vispārējās izglītības likums. Redakcija: 01.01.2016. Rīga: Latvijas vēstnesis <http://www.likumi.lv/doc.php?id=20243>
18. Liepiņa S. (2003) *Speciālā psiholoģija*. Rīga: RAKA
19. Mārupes novada dome (2012-2014) *Iekļaujošā izglītība mums apkārt*. Pieejams: http://www.marupe.lv/sites/default/files/inline-files/Iekļaujosa-izglitiba_buklets_2014.pdf
20. *Ministru kabineta noteikumi nr. 468* (12.08.2014) Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem; Rīga: Latvijas Vēstnesis
21. *Ministru kabineta noteikumi Nr. 710 (16.10.2012.)* Notikumi par vispārēja pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iestāžu nodrošinājumu atbilstoši speciālām vajadzībām. Rīga: Latvijas Vēstnesis
22. *Ministru kabineta noteikumi Nr. 591* (13.10.2015) Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi. Redakcija: 30.06.2017. Rīga: Latvijas Vēstnesis
23. *Ministru kabineta noteikumi Nr.1510;* (17.12.2013) Valsts pārbaudījumu norises kārtība; Redakcija: 12.08.2017. Rīga: Latvijas Vēstnesis
24. Olutkina A., Orska R. (2008) *Bērns ar attīstības traucējumiem vispārējās izglītības iestādē*. Rēzekne: RA Izdevniecība
25. Obiakor F.E. (2007) *Multicultural Special Education. Culturally responsive teaching*. USA: Pearson
26. Rozenfelde M. (2016) *Skolēnu ar speciālajām vajadzībām iekļaušanas vispārējās izglītības iestādēs atbalsta sistēma*. (LU, Rīga, Latvija)
27. Šteinberga A., Tūbele S. (2004) *Ievads speciālajā pedagogijā*. Rīga: RAKA
28. *The Salamanca statement and framework for action on special needs education*. (1994) http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF
29. Tezaurs. Pieejams: (<http://www.tezaurs.lv/#/sv/valoda>)
30. *VISC* (2014) Angļu valoda 1.–6.klasei. Pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs. Rīga

31. Аксенова Л., Архипов Б., Белякова Л., Богданова Т., Брыжинская и др. Под ред. Н. Назаровой. (2005) *Специальная педагогика*. 4-е издание. Москва: Academia
32. Гальскова Н.Д. (2003) *Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя*. — 2-е изд. Москва: Аркти. <http://englishtesthelper.ru/knig1.html7>; ISBN 5-89415-290-9; skatīts 04.01.2018
33. Гальскова Н., Никитенко(2004) *Теория и практика обучения иностранным языкам. Начальная школа*. – М.: Айрис - пресс, 2004. <http://englishtesthelper.ru/knig1.html7>; ISBN 5-8112-0536-8; skatīts 04.01.2018
34. Дэвид Митчелл (2011) *Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования*. http://center-prof38.ru/sites/default/files/one_click/mitchel_tehnologii.pdf; skatīts 25.12.2017. ISBN 987-5-903263-28-8;
35. Олифер О. (2015) *Проблема социализации детей с особыми образовательными потребностями*. Вестник Кемеровского государственного университета 2015 № 3 (63); с.116-119

Pielikumi

Angļu valodas mācību saturs 1.-3.klasēs. Svešvalodas standarts

1.klase	2.klase	3.klase
Es un mana ģimene: ģimenes locekļi; mājdzīvnieki	Es un mana ģimene: ģimenes locekļi; mājdzīvnieki	Es un mana ģimene: ģimenes locekļi; mājdzīvnieki
Es un mani draugi	Es un mani draugi	Es un mani draugi
Mana skola: klase, lietas klasē, mani klasesbiedri	Mana skola: klase, lietas klasē, mani klasesbiedri	Mana skola: klase, lietas klasē, mani klasesbiedri
Mana māja: mana istaba	Mana māja: mana istaba	Mana māja: mēbeles, pienākumi mājās
Mans ķermenis: ķermeņa daļas	Mans ķermenis: ķermeņa daļas	Mans ķermenis: ķermeņa daļas
Ēdiens: augļi un dārzeņi	Veselība un higiēna	Veselība un higiēna
Zooloģiskais dārzs: dzīvnieki	Ēdiens un ēdienreizes	Ēdiens un ēdienreizes
Rotaļlietas	Apģērbs (mīļāki apģērba gabali, apģērbs skolā, mājās)	Apģērbs (mīļāki apģērba gabali, apģērbs skolā, mājās, svētkos)
Svētki(piem. Ziemassvētki)	Zooloģiskais dārzs: dzīvnieki	Zooloģiskais dārzs: dzīvnieki
	Rotaļlietas	Rotaļlietas
	Ikdienas pienākumi (piem. skola)	Ikdienas pienākumi (skola, pulciņi)
	Svētki (piem. Ziemassvētki, Lieldienas)	Laiks (pulkstenis)
	Laika apstākļi un gadalaiki (laika apstākļu apraksts)	Formas un materiāli (piem. stikls, papīrs)
		Pilsēta un ievērojamas vietas. Karte
		Plašsaziņas līdzekļi (piem. TV programmas, radio, žurnāli)
		Laika apstākļi un gadalaiki (mīļākais gadalaiks)
		Profesijas (piem. populāru profesiju nosaukšana)
		Hobiji
		Svētki

Mācību stundas novērošanas un novērtējuma lapa.

Vērojamie parametri	Vērtējums				
Vērtējums	Ļoti labi	Labi	Viduvēji	Nepietiekami	Nav konstatēts
<p>MĀCĪŠANA:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stundas mērķa un uzdevumu skaidrība un to sasniegšana • skolēnu mācību darba organizēšana un laika izmantojums • mācību metožu un paņēmieni atbilstība izvirzīto mērķa un uzdevumu sasniegšanai • uzdevumu un vingrinājumu saprotams formulējums • skolotāja stāstījuma un skaidrojuma kvalitāte (jautājumu uzdošanas veids, terminu lietojums, valodas kultūra) • skolēnu motivēšana darbam un kārtības, disciplīnas nodrošinājums stundas laikā • mācību satura un vingrinājumu saikne ar reālo dzīvi • mācību līdzekļu un materiālu atbilstība izvirzītā mērķa un uzdevumu sasniegšanai 					

<p>MĀCĪŠANĀS:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skolēnu sadarbība (darbs pārī, grupās) • skolēnu patstāvīgā darbība • mācību līdzekļu un palīglīdzekļu izmantojums • radoša un analītiska rakstura darbības • uzdevumu izpilde (skolēnu atbilžu kvalitāte) • rakstu darbu kvalitāte 					
<p>VĒRTĒŠANA</p> <ul style="list-style-type: none"> • skolēnu pašvērtējums • skolēnu savstarpējais vērtējums • skolotāja vērtējums (tai skaitā, uzslavu lietojums) 					

Intervijas jautājumi angļu valodas skolotājiem par pedagoģisko pieredzi darbā ar skolēniem ar kustību traucējumiem.

1. Cik ilgi Jūs strādājat iekļaujošā skolā?
2. Kā tiek veicināta mācību pieejamība svešvalodas stundās?
3. Kādus mācību līdzekļus un metodes Jūs izmantojat, lai nodrošinātu mācību satura apguvi skolēniem ar kustību traucējumiem?
4. Kādi resursi skolēniem ar kustību traucējumiem ir pieejami svešvalodas stundās? Kādi resursi Jums ir pieejami svešvalodas stundās?
5. Kā tiek nodrošināta vērtēšana un ir veidota korekcija svešvalodas stundās?
6. Kā Jūs nodrošināt skolēnu ar kustību traucējumiem pieņemšanu svešvalodas stundās?
7. Kur un kāda tipa atbalstu Jūs varat saņemt, ja skolēniem ar kustību traucējumiem rodas grūtības svešvalodas stundās?

Angļu valodas stundu plāni.

Klase	1	Skolēnu skaits: 10
Tēma	Colours	
Mērķis	Vārdu krājuma papildināšana	
Stundas uzdevumi	<ul style="list-style-type: none"> • vecināt vārdu pareizo lietošanu • nodrošināt krāsu nosaukumu atpazīšanu • sekmēt skolēnu interesi 	

Plānota darbība	Darbības mērķis	Materiāli un metodes
Ievaddaļa		
„Hello song”	Ievadīšana stundā Runas aktivizēšana	Audioieraksts
Galvenā daļa		
Darbs ar kārtiņām. <ul style="list-style-type: none"> • Klausīšanās un radīšana • Klausīšanās un atkārtošana • Skandēšana 	Skolēnu iesaiste. Jauno vārdu iepazīšana.	Demonstrējums Kārtiņas, darbs ar grāmatu. Audioieraksts.
Spēle „Vārdu ķēde”	Atmiņas trenēšana, vārdu iegaumēšana	Kārtiņas. Spēle.
Darbs ar krāsainiem zīmuļiem What colour is it? Show me red pencil!	Krāsu atpazīšana un nosaukšana angļiski	Darbs ar pieejamiem materiāliem. Demonstrējums
Darbs ar grāmatu: Where is the black brick?	Krāsu nosaukumu atkārtošana	Darbs ar grāmatu Uzlīmes Skolēnu aktīva darbība
Nobeiguma daļā		
Spēle „What colour do you have?”	Atgriezeniska saikne Zināšanu nostiprināšana	Krāsainās papīra loksnes

Klase	2	Skolēnu skaits: 6
Tēma	Tidy up	
Mērķis	Veicināt skolēnu lasītprasmi	
Stundas uzdevumi	<ul style="list-style-type: none"> • Vārdu krājuma aktivizēšana • Veicināt prasmi uztvert audio informāciju • Veicināt teksta izpratnes izveidi • Veicināt prasmi meklēt informāciju tekstā 	

Plānota darbība	Darbības mērķis	Materiāli un metodes
Ievaddaļa		
Atkārtošana. Istabas priekšmeti. Skolēni piedalās spēle - What's missing? Gramatiskās konstrukcijas „There is/ There are” pielietošanas atkārtojums	Zināšanu nostiprināšana Zināšanu aktivizēšana Motivācijas radīšana.	Darbs pāros. Spēle.
Galvenā daļa		
Darbs ar tekstu: Skolotāja aicina skolēnus apskatīt attēlu grāmatā. What is in the bedroom? Teksta klausīšanās. Teksta lasīšana. Darbs ar tekstu.	Informācijas meklēšana. Problēmju risināšana. Klausītprasmes pilnveide Lasītprasmes pilnveide	Darbs ar grāmatu. Darbs ar bildi Darbs ar tekstu.
Nobeiguma daļā		
Mājas darba uzdošana. Veidot stāstījumu par savu istabu.	Atgriezeniska saikne	Skolēnu snieguma novērtēšana

Klase	3	Skolēnu skaits: 12
Tēma	Outdoor activities	
Mērķis	Vārdu krājuma papildināšana	
Stundas uzdevumi	Skmēt skolēnu pareizo jauno vārdu izrunu Veicināt vārdu atpazīšanu rakstot, lasot un klausoties Veicināt skolēnu uzmanības noturību un atmiņu	

Plānota darbība	Darbības mērķis	Materiāli un metodes
Ievaddaļa		
Jautājumi skolēnu zināšanu aktivizēšanai	Pieredzes aktivizēšana	Pārrunas
Galvenā daļa		
Darbs ar kārtiņām Tiek atskaņots disks ar angļu izrunu	Jauno vārdu iepazīšana Pareizas izrunas izveide Asociāciju izveide	Kartiņas ar vārdiem, Audioieraksts Darbs ar grāmatu
Spēle: What's missing? Skolotāja dažāda secība slēpj bildes. „Mēmais šovs” Skolēni rada aktivitāti ar kustībām	Atmiņas trenēšana Uzmanības noturības trenēšana Jauno vārdu iegaumēšana Intereses radīšana	Kārtiņas Spēle
Tiek skatīta multfilma ar dialogu Tiek novadīta lomu spēle	Reālas situācijas izpēte Runas aktivizēšana	Lomu spēle pēc dialoga
Tiek pildīts uzdevums darba burtnīcā: savienot bildi ar tekstu, uzrakstīt.	Zināšanu nostiprināšana Vārdu atpazīšana rakstos	Darbs ar darba burtnīcu
Nobeiguma daļā		
Jautājumi: What can you do? I can ride a bike.	Runas aktivizēšana Sadarbības prasmes pilnveide	Darbs pāros

GALVOJUMS

Es, _____

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: _____

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs / Maģistra darbs izstrādāts
(atbilstošo pasvītrot)

LU _____

(fakultāte)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors _____

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs _____

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs / Maģistra darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20__gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums _____

(vērtējums)

(vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs _____

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)